EUROFONDY POMÁHAJÚ NAŠEJ HISTÓRII

SPOZNAJTE KULTÚRNE PAMIATKY ZACHRÁNENÉ AJ VĎAKA FINANČNEJ PODPORE EURÓPSKEJ ÚNIE

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND REGIONÁLNEHO ROZVOJA

OPTP
operačný program technická pomoc

EUROFONDY POMÁHAJÚ NAŠEJ HISTÓRII

ISBN 978-80-972653-5-9

Vážení čitatelia,

aj na Slovensku sme využili možnosť čerpať finančnú pomoc z fondov Európskej únie na záchranu alebo renováciu hradov, zámkov, kaštieľov, synagóg, múzeí, technických pamiatok a ďalších historických skvostov v našej krajine.

Pri príležitosti Európskeho roka kultúrneho dedičstva Úrad vlády Slovenskej republiky vydáva publikáciu, v ktorej by sme chceli predstaviť historické pamiatky alebo ich časti. Ich krásu sa podarilo zachrániť nielen vďaka finančnej pomoci z fondov Európskej únie, ale aj vďaka množstvu práce šikovných majstrov a reštaurátorov, s podporou nadšencov a aktivistov, predstaviteľov obcí a miest, súkromných investorov a štátnych inštitúcií. Teda všetkých, ktorým záleží na zanechaní odkazu krásy a kultúrneho dedičstva budúcim generáciám.

Prinášame vám svedectvo viac ako šesťdesiatich objektov, svedkov našej histórie, ktoré ožili a stali sa pôsobivou kulisou kultúrnych podujatí, stretnutí a aktivít, prostredníctvom ktorých môžeme ešte lepšie precítiť spojenie atmosféry minulosti so súčasnosťou.

Vydajte sa s nami na cestu po Slovensku.

KULTÚRNE PAMIATKY ZACHRÁNENÉ AJ VĎAKA FINANČNEJ PODPORE EURÓPSKEJ ÚNIE

Mapka znázorňuje obce alebo ich časti, v ktorých sa nachádzajú pamiatky predstavené v tejto publikácii. Farebne sú rozlíšené oblasti západného (červená), stredného (modrá) a východného (zelená) Slovenska.

Stupava 4
Kopčany 6
Mikulčice – Kopčany 8
Holíč 10
Skalica 12
Dechtice 14
Trnava 16
Chtelnica 18
Bučany 20
Sereď 22
Čachtice 24
Beckov 26
Rišňovce 28
Nové Sady 30
Mojmírovce 32
Komárno 34
Nové Zámky 36
Trenčín 38
Orlové 40
Bohunice 42
Šimonovany 44
Bojnice 46
Budatín 48
Žilina 50
Gbeľany 52
Strečno 54
Martin 56
Banská Štiavnica 58
Banská Bystrica 60-62
Oravský Podzámok 64
Brezno 66
Vígľaš 68
Halič 70
Lučenec 72-74
Hodejov 76
Divín 78
Revúca 80
Štrbské Pleso 82
Starý Smokovec 83
Poprad 84
Rožňava 86
Levoča 88
Smižany 90
Spišská Nová Ves 92
Markušovce 94
Spišský Hrušov 96
Spišské Podhradie 98
Stará Ľubovňa 100
Šarišské Dravce 102
Jarovnice 104
Medzev 106
Krásna nad Hornádom 108
Košice 110-112
Prešov 114-116
Fintice 118
Hanušovce nad Topľou 120
Marhaň 122
Trebišov 124
Snina 126

KAŠTIEĽ

Návrat anjela z kararského mramoru
Stupava

Operačný program:
Jednotný programový dokument NUTS II – Bratislava cieľ 2
Prijímateľ:
Bratislavský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
43 885 406,81 Sk

Barokový kaštieľ stojí na okraji parku v historickom centre mesta. Na jeho mieste pôvodne stál vodný hrad, ktorý bol v roku 1280 strediskom pajštúnskeho panstva. Patril medzi kráľovské hrady, neskôr však menil majiteľov. V roku 1592 sa majiteľom panstva stal Mikuláš Pálffy, pričom hrad zostal majetkom tohto významného rodu nasledujúcich 275 rokov. V polovici 17. storočia pôvodný vodný hrad Pálffyovci prestavali na opevnený kaštieľ. V 18. storočí sa uskutočnili opravy a dostavby kaštieľa – vzniklo čestné nádvorie a kaplnka. Od roku 1867 do roku 1945 bol majetkom Károlyiovcov, ktorí objekt prestavali. Počas druhej svetovej vojny bol kaštieľ opustený a poškodený, neskôr slúžil rôznym účelom. V júli 1947 v budove vypukol požiar, ktorý zničil celé južné krídlo. V druhej polovici päťdesiatych rokov kaštieľ zrekonštruovali. Dnes sa využíva ako zariadenie sociálnych služieb a ostatnou výraznou obnovou prešiel v rokoch 2006 a 2007.

Poschodová budova má trojkrídlovú dispozíciu s nárožnými hranolovými vežami a kaplnkou na konci bočného krídla. Okolo nádvoria obieha klenutá chodba, na prízemí sa zachovali renesančné klenby. Súčasťou kaštieľa je prírodný park, ktorý v roku 1867 založili Károlyiovci. Pôvodne ho budovali v anglickej koncepcii. Rastú tu unikátne dreviny, napríklad vzácna odroda tisovníka. V areáli parku bol v minulosti grófsky pivovar, mlyn a niekoľko rybníkov. Stupavský park je vhodný na nenáročné prechádzky a aktívny šport. Vychádzajú z neho turistické trasy a chodníky do Malých Karpát a k zrúcanine hradu Pajštún.

Stupavský kaštieľ má v pravom bočnom krídle kaplnku, ktorá bola počas druhej svetovej vojny poškodená a interiér barbarsky zdevastovaný. Škody utrpela aj cenná umelecká pamiatka Modliaci sa anjel z kararského mramoru z roku 1848, ktorá bola na objednávku grófskej rodiny vyhotovená priamo v Taliansku. Kaplnka roky chátrala, kým ju v šesťdesiatych rokoch 20. storočia provizórne opravili, avšak nie do veľmi vhodnej podoby. Do prijateľnejšieho stavu sa dostala vďaka klientom ústavu pod vedením sociálnych pracovníkov. Kaplnka s navrátenou mramorovou sochou anjela má dnes dôstojnú podobu svätostánku, ktorý je triezvo a citlivo ladeným interiérom vhodným miestom nielen na akúkoľvek formu bohoslužieb, ale môže byť využitý aj na usporadúvanie komorných koncertov, literárnych večerov či výstav.

ŽREBČÍN

O stajne sa delia kone i múzejníci

Kopčany

Žrebčín v Kopčanoch bol založený v roku 1736 Františkom Štefanom Lotrinským, manželom Márie Terézie. Hneď v prvom roku jeho existencie sem premiestnili chovné kone dovezené z francúzskej obce Saaralbe. V roku 1765 Mária Terézia povýšila kopčiansky žrebčín na dvorný – cisársky a kráľovský žrebčín. V roku 1798 boli do Kopčian presunuté kone z Českého Těšína. Stádo tvorili väčšinou vraníci a beluše z kladrubského chovu. Plocha pozemkov užívaných žrebčínom pre približne štyri stovky koní dosahovala 400 hektárov. Väčšinou to boli lúky pri rieke Morava (pasienky ako Veľká a Malá Niva, Segeti, Olšová Niva a iné od Adamova až po Hodonín).

Kopčiansky žrebčín, ktorý tvorí rozsiahla štvorkrídlová stavba na štvorcovom pôdoryse s vnútorným dvorom, patril k žrebčincom menšieho typu (desať žrebcov, necelá stovka kobýl a asi dvesto mladých koní a kobyliek). V roku 1826 chov plnokrvníkov v Kopčanoch zrušili. V roku 1828 všetky kone zo žrebčína previezli do Kladrúb nad Labem. V 20. storočí bol objekt využívaný na rôzne účely. V roku 1935 tu založili roľnícky družstevný liehovar. V objekte sa spracovávala cukrová repa a zemiaky, neskôr tu sídlil holíčsky semenársky štátny majetok.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Kopčany
Nenávratný finančný príspevok:
1 290 802,40 €

V roku 2013 po rekonštrukcii v objekte žrebčína v Kopčanoch sprístupnili dve múzejné expozície. Prvou a nákladnejšou je expozícia prírodovedeckého múzea, ktorá je situovaná do priestorov bývalej kaplnky a v ktorej možno vidieť aj exponáty staršie ako tisíc rokov. Druhá expozícia sa nachádza v najstaršej zachovanej stajni a je zameraná najmä na poľnohospodárstvo a chov koní. Návštevníci si môžu prezrieť expozíciu starých jazdeckých sediel, ktorá je umiestnená v zrekonštruovaných priestoroch prvého poschodia zadného traktu žrebčína. Areál využíva miestne občianske združenie Jazdecké a agroturistické centrum Kopčany – JACK, ktoré tu organizuje rozmanité aktivity spojené s chovom koní, napríklad jazdeckú školu, športové jazdecké súťaže a detské tábory.

Foto: obec Kopčany | OZ Jack | archív

ARCHEOLOGICKÝ PARK

Tichý svedok z veľkomoravských čias
Mikulčice – Kopčany

Operačný program:
Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika
Prijímateľ:
Regionálna rozvojová agentúra Skalica
Nenávratný finančný príspevok:
552 764,95 €

Veľkomoravská ríša, predchodkyňa českého, poľského a uhorského kráľovstva významnou mierou ovplyvnila a nasmerovala už v 9. storočí historický vývoj strednej Európy. Jej kryštalizačným jadrom bolo územie dnešnej Moravy a juhozápadného Slovenska. Jedným z mocenských a duchovných centier Veľkomoravskej ríše bolo hradisko Valy pri Mikulčiciach vybudované na nive rieky Morava. Lokalita s rozlohou približne 10 hektárov predstavuje najrozsiahlejšie slovanské archeologické nálezisko v Česku. Vo valom opevnenom areáli boli objavené základy veľmožského paláca, dvanástich kostolov, tri mosty a pohrebisko s približne 2 500 hrobmi.

Od roku 1954 sa na hradisku Mikulčice-Valy uskutočňujú archeologické výskumy, ktoré priniesli pozoruhodné poznatky celoeurópskeho významu. Na tomto hradisku boli o. i. preskúmané pôdorysy dvanástich kostolov, z ktorých sa zachovali negatívy základov alebo torzá základových pásov. V najbližšom zázemí hradiska sa nachádzajú pozostatky sídlisk a pohrebísk, medzi ktorými má výnimočné postavenie územie Kopčian s kostolom sv. Margity Antiochijskej.

Archeologický nález datuje výstavbu kostola sv. Margity najneskôr do obdobia vlády Rastislava I. (846 – 870) alebo Svätopluka I. (870 – 894), čiže do 9. storočia. Tento kostol je zatiaľ naším jediným, v hmote takmer kompletne zachovaným, dokázateľne veľkomoravským kostolom. Vďaka stupňu zachovania je unikátnym dokladom a dôkazom kresťanských kultúrnych tradícií formujúcich stredoeurópsky región. Po skončení výskumných prác a obnovy sa stane jedným z ústredných objektov cezhraničného archeologického parku Mikulčice – Kopčany.

NÁŠ TIP

Prepojiť lokality Mikulčice a Kopčany má 140 metrov dlhá oceľová lávka cez rieku Morava, ktorej výstavba sa začala na jeseň v roku 2018. Má slúžiť cyklistom, peším návštevníkom i miestnym obyvateľom v rámci unikátnej pamiatkovej oblasti slovanského hradiska. Lávka spojí pamiatky Veľkomoravskej ríše, ale aj jedinečnú prírodu vrátane prepojenia dvoch národných cyklistických trás. Na slovenskej strane vznikne úplne nová infraštruktúra v oblasti rieky (od lávky) a Kopčian (okolo kostola sv. Margity Antiochijskej).

Foto: Andrea Chalupová | archív

HOLÍČSKY ZÁMOK

Obľúbené letovisko cisárskej rodiny **Holíč**

Prvá písomná zmienka o Holíči pochádza z 13. storočia, keď sa spomína ako Wywar, teda Nový hrad. Najznámejšími majiteľmi holíčskeho panstva boli Czoborovci a František Štefan Lotrinský s manželkou Máriou Teréziou, za ktorých zažilo najväčší rozmach. Predchodcom Holíčskeho zámku bola hraničná pevnosť strážiaca západnú hranicu uhorského kráľovstva. Na prelome 15. a 16. storočia hrad prebudovali na renesančné sídlo, neskôr opevnený zámok prestavali na honosný palác s parkovou úpravou, ktorý sa stal obľúbeným miestom cisárskej rodiny. Po skonfiškovaní majetku sa priestory zámku adaptovali na školské triedy.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Holíč
Nenávratný finančný príspevok:
2 323 423,38 €

Postupne rekonštruovaný zámok je sprístupnený verejnosti. Prehliadková trasa vedie Mestským múzeom a galériou, kde je expozícia poľnohospodárskych strojov a remesiel, a pokračuje cez bohato vyzdobenú Čínsku sálu. Výtvarnú výzdobu tvoria tzv. chinoisserie, ktoré boli aplikované na kožených tapetách. Dnes ich možno vidieť na drevených obkladoch a dverách – kvalita tohto originálneho súboru presahuje regionálny rámec. Prehliadka pokračuje cez kaplnku a končí sa v podzemných chodbách, ktoré sú súčasťou fortifikačného systému bastiónovej pevnosti pravdepodobne zo 14. storočia.

Vstupnú kulisu areálu kaštieľa tvoria dve hospodárske budovy vybudované v tesnej blízkosti fortifikačného opevnenia, ktoré v 18. storočí stratilo obrannú funkciu. Pre primárnu funkciu sa označovali ako Koniareň a Tabačiareň. Dispozičné riešenie Tabačiarne korešpondovalo s jej industriálnym využitím. V budove sa sušil a následne spracovával tabak. Čas výstavby nie je známy, avšak muselo to byť po roku 1736, keď panstvo kúpil František Štefan Lotrinský. Po nevhodných rekonštrukciách v minulosti bol objekt v havarijnom stave. V roku 2015 sa začalo s komplexnou rekonštrukciou a dnes objekt Tabačiarne slúži ako multifunkčné kultúrno-osvetové centrum.

NÁŠ TIP

Po prehliadke Holíčskeho zámku si návštevníci môžu posedieť v Zámockej kaviarni s príjemnou letnou terasou, ktorá sa nachádza v tzv. Tabačiarni. Zaujímavá je aj prehliadka exteriérovej expozície o panovníkoch holíčskeho panstva umiestnená v jednom z bastiónových opevnení. Pozrieť si možno aj Bylinkovú záhradu v areáli zámku alebo zažiť atraktívne člnkovanie v zámockých vodných valoch.

Foto: archív mesta Holíč

JEZUITSKÝ KOSTOL

Bývalý chrám s výnimočnou akustikou **Skalica**

Jezuitský kostol sv. Františka Xaverského je barokovou stavbou. Jezuiti v Skalici pôsobili od začiatku šesťdesiatych rokov 17. storočia. S výstavbou svojho kostola a kláštora začali v roku 1693 a trvalo tridsať rokov, než ich úplne dokončili. Po požiari v roku 1729 kláštor prestavali na školu. V roku 1773 po zrušení rehole jezuitov kláštor s kostolom prevzali paulíni, ktorí ho však užívali len krátky čas. Stredná škola v 19. storočí s prestávkami pokračovala vo svojej činnosti pod správou františkánov. V budove dodnes sídli gymnázium, ktoré patrí medzi najstaršie na Slovensku.

Kostol začal začiatkom 19. storočia pomaly chátrať a bol opustený. Časti jeho interiéru postupne odnášali do iných kostolov.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Skalica
Nenávratný finančný príspevok:
2 150 204,56 €

Z umelecky hodnotnej výzdoby sa zachovala iba časť fresiek v bočnej kaplnke Panny Márie, architektúra a štuková výzdoba hlavného oltára a oltárny obraz, ktorý patrí medzi najväčšie na Slovensku. V roku 2011 kostol ako majetok mesta prešiel komplexnou rekonštrukciou a stal sa dominantou kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu v Skalici. Vďaka výnimočnej akustike (podľa odborníkov najlepšej v strednej Európe) sa spolu s bočnými časťami celoročne využíva na organizovanie rôznych kultúrnych podujatí.

NÁŠ TIP

Medzi ďalšie významné pamiatky v Skalici patrí románska rotunda sv. Juraja. Na kopci s rotundou sa nachádzajú zvyšky mestských hradieb s jedinou zachovanou bránou. Na opačnom konci kopca sa rozkladá židovský cintorín, oproti vyvýšenina s klasicistickou kalváriou. V centre mesta stojí Spolkový dom, dnes Kultúrny dom a sídlo Záhorského múzea. Na prvý pohľad zaujme farebnosťou a figurálnou mozaikovou výzdobou priečelia. Dom projektoval v roku 1904 architekt Dušan Jurkovič. Medzi technické pamiatky patrí mlyn bratov Pilárikovcov s kompaktne zachovaným zariadením.

Foto: mesto Skalica

ROTUNDA

Malý kostolík s množstvom vzácností
Dechtice

Románsku rotundu v Dechticiach postavili z tehál vo vyvýšenej polohe na svahu. Jej výstavba sa datuje rokom 1172 a stavitelia sa pravdepodobne inšpirovali talianskou architektúrou. V pôvodnej podobe ju tvorila loď navonok obdĺžnikového, vnútri však nie celkom pravidelného kruhového pôdorysu (priemer 6,25 až 6,40 metra), zaklenutá murovanou kopulou. Svätyňu predstavovala pretiahnutá polkruhovo zakončená apsida. Rotunda prešla viacerými stavebnými úpravami, avšak zásadnú zmenu priniesol rok 1741, keď bola barokovo prestavaná a nadobudla dnešnú podobu.

Koncom druhej svetovej vojny dostala veža rotundy priamy zásah delostreleckým granátom, no nezrútila sa a hneď v roku 1945 ju opravili. V deväťdesiatych rokoch 20. storočia bola dokončená obnova vnútorného zariadenia vrátane barokového oltára. V roku 2010 sa uskutočnil archeologický a architektonicko-historický výskum, v ktorého rámci o. i. odkryli viaceré úrovne tehlových dlažieb, pôvodná ležala v hĺbke 0,5 metra pod terajšou. V roku 2015 sa ukončila komplexná obnova (nová dlažba, fasáda veže, výskum a reštaurovanie nástenných malieb v interiéri a exteriérových fasád lode a apsidy). Kostolík sa príležitostne a na vyžiadanie využíva na náboženské účely.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Dechtice
Nenávratný finančný príspevok:
353 072,82 €

NÁŠ TIP

V Dechticiach stojí za pozornosť aj rímskokatolícky kostol sv. Kataríny Alexandrijskej z roku 1652 a kaplnka z roku 1743 zasvätená Panne Márii Karmelskej. V katastrálnom území obce sa nachádzajú ruiny kláštora a kostola sv. Kataríny Alexandrijskej – súbor zaniknutých budov františkánskeho kláštora, pomerne zachovaných kostolných múrov a veže zo 17. storočia. Pri horárni v susedstve kláštora je vybudovaná expozícia venovaná malokarpatskej lesnej úzkorozchodnej železnici. V prevádzke bola v rokoch 1898 až 1960 a premávala na trase Smolenice – Dobrá Voda. Súčasťou expozície je krátke koľajisko s dobovými vozidlami a informačné panely.

Foto: Peter Roháč

ORTODOXNÁ SYNAGÓGA

Z modlitebne stánok kultúrneho života
Trnava

Ako v jednom z mála miest na Slovensku sa v Trnave zachovali dve synagógy – neologická a ortodoxná. Obe pochádzajú z konca 19. storočia a stoja neďaleko od seba. Presný rok výstavby ortodoxnej synagógy nie je známy, no keďže na mape mesta z roku 1895 je zaznačená, najneskôr vtedy už musela jestvovať. Vzhľadom na neveľké rozmery sa nazýva aj „malá synagóga“. Jednoduchá stavba bez veží pôsobí podľa zvyklostí navonok skromným dojmom, jej vnútro však ponúka impozantný zážitok. V interiéri sa okrem schodov a ženských galérií nesených liatinovými stĺpmi zachovalo niekoľko pôvodných historizujúcich umelecko-remeselných detailov a zvyšky pôvodnej maľby.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Trnavský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
706 288,56 €

Prvotná funkcia ortodoxnej synagógy zanikla v polovici 20. storočia. Odvtedy sa využívala na rôzne utilitárne, prevažne skladovacie účely a takmer päť desaťročí chátrala. Začiatkom deväťdesiatych rokov židovská obec synagógu zreštituovala a následne ju odpredala do súkromného vlastníctva. V novom tisícročí stavba prešla komplexnou obnovou a po polstoročí je opäť prístupná verejnosti. Jej oživenie, hoci nie s pôvodnou funkciou, ale s novým kultúrno-spoločenským využitím, je pomerne ojedinelým dielom. Ortodoxná synagóga v Trnave získala ocenenie Najkrajšia zrekonštruovaná sakrálna stavba na Slovensku.

NÁŠ TIP

V synagóge sídli Centrum súčasného umenia galérie Jána Koniarka. Predstavuje multifunkčný priestor, ktorý vždy ponúkne čosi viac. S cieľom sprístupniť túto pamiatku širšej verejnosti v jej priestoroch v roku 2015 vznikla štýlová kaviareň Synagóga Café, ktorá rešpektuje odkaz minulosti. Okrem skvelej kávy v nej možno ochutnať akcie rôzneho charakteru – výstavy, koncerty, školenia, firemné večierky, besedy, literárne čítačky, módne prehliadky či divadelné vystúpenia.

Foto: Trnavský samosprávny kraj

KAŠTIEĽ

Svedok plesov i krutého rabovania
Chtelnica

Kaštieľ z konca 16. storočia bol vo vlastníctve významného šľachtického rodu Erdődyovcov a stal sa centrom dobrovodského panstva. V roku 1769 bol pôvodne renesančný objekt zmenený na barokový a táto podoba sa zachovala dodnes. V polovici 19. storočia panstvo prevzali Pálffyovci a kaštieľ v Chtelnici sa stal ich letným sídlom. Noví majitelia upravili okolie, a tak vznikol anglický park so vzácnymi cudzokrajnými drevinami a sochami, skleník so vzácnymi kvetmi, oranžéria a promenáda. Kaštieľ v minulosti navštívili historické osobnosti ako Mária Terézia či Jozef Tiso, za ktorého účasti tu v roku 1941 otvorili Vyššiu vojenskú školu Hlinkovej mládeže.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Chtelnica
Nenávratný finančný príspevok:
1 010 719,78 €

Stav pred rekonštrukciou

Celý objekt tvorí centrálne umiestnená hlavná budova, ktorá je obklopená štyrmi pavilónmi. Takéto rozmiestenie je na Slovensku ojedinelým javom. Za kaštieľom sa nachádza rozsiahly park s rybníkom. Obnovené

pavilóny ponúkajú bohaté využitie. V pivničných priestoroch sa nachádza regionálne múzeum, ktoré spravuje viaceré zbierky. Vo východnom pavilóne je kaplnka Ukrižovania z roku 1769, v severnom pavilóne vznikla Malokarpatská galéria, ktorej poslaním je poskytnúť záujemcom o výtvarné umenie možnosť oboznámiť sa s tvorbou regionálnych umelcov. Zameranie galérie nie je špecifikované, svoj priestor tu nájdu maliari, fotografi, sochári i rezbári. Okrem výtvarného umenia býva v programe aj hudba, umelecké slovo či film. Kaštieľ sa stal kultúrnym priestorom obce, kde sa stretávajú jednotlivé formy umenia.

Foto: obec Chtelnica

NYÁRYOVSKÁ KÚRIA

Vila samota víta nadšených hostí **Bučany**

Kúria patrí medzi najstaršie stavby v Bučanoch. Leží na najvyššom mieste obce, pričom táto význačná poloha naznačuje staršie jadro objektu, na ktoré sa postupne nabaľovali mnohé prestavby od renesancie cez barok a klasicizmus až po poslednú štýlovú úpravu na prelome 19. a 20. storočia. Dnešná kúria má pôdorys v tvare písmena L s trojtraktovým členením. Je to prízemná stavba s valbovou strechou. Okná a dvere sú zvýraznené drevenými ornamentálnymi ozdobami. Popred obytné miestnosti radené v traktoch vedľa seba je otvorená chodba s hladkými stĺpmi ukončenými jednoduchou dórskou hlavicou.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Bučany
Nenávratný finančný príspevok:
970 573,02 €

V histórii kúrie sa objavuje zopár zaujímavostí, napríklad to, že ju jeden z majiteľov celú aj so zariadením prehral v kartách. Záhadné je aj jej pomenovanie Villa solitude, čiže Vila samota. Stavba však najviac škôd utrpela v období socializmu, keď v nej bola poľnohospodárska škola i nájomné byty, takže pred obnovou bola v dezolátnom stave. Obnovená kúria dnes slúži predovšetkým kultúre, príp. obecným spolkom a združeniam. V stálej expozícii, ktorú pripravilo Kultúrno-spoločenské centrum Bučany, možno vidieť vzácne archeologické nálezy, prezentáciu dobového bývania s nábytkom v historickom štýle, poľovnícke salóniky či zaujímavé artefakty z novších dejín obce.

Foto: Kultúrno-spoločenské centrum Bučany

MÚZEUM HOLOKAUSTU

Pamiatka z kategórie najsmutnejších
Sereď

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Ministerstvo kultúry SR
Nenávratný finančný príspevok:
1 979 392,01 €

Počas druhej svetovej vojny boli v Seredi, Novákoch a vo Vyhniach vybudované pracovné a koncentračné tábory pre slovenských židov. Z týchto miest vypravovali deportačné vlaky do nacistických koncentračných a vyhladzovacích táborov zriadených na okupovanom území Poľska. Väčšina deportovaných židov sa späť už nikdy nevrátila. Táborové objekty v Novákoch a vo Vyhniach sa nezachovali. Tábor v Seredi preto predstavuje jediný autentický pracovný a koncentračný tábor z obdobia druhej svetovej vojny na území Slovenska. Odhaduje sa, že v období rokov 1941 až 1945 ním prešlo približne 16 000 židov.

V priestoroch bývalého pracovného a koncentračného tábora sídli Múzeum holokaustu, ktoré je súčasťou Slovenského národného múzea – Múzea židovskej kultúry v Bratislave. Múzeum aj vďaka rekonštrukcii úspešne

napĺňa hlavnú ambíciu – vypracovať sa na poprednú inštitúciu v oblasti boja proti antisemitizmu, rasizmu a xenofóbii. Pripomínať životné príbehy obetí a preživších holokaustu. Súčasťou múzea je stála expozícia Múzea holokaustu v Seredi, v ktorej sú uverejnené dobové dokumenty, fotografie a predmety viažuce sa k tragickému obdobiu riešenia židovskej otázky na Slovensku.

Múzeum holokaustu v Seredi slúži aj ako vzdelávacie stredisko, ktoré ponúka výchovno-vzdelávacie podujatia, semináre a školenia zamerané na oboznamovanie verejnosti so židovskou kultúrou. Cieľom týchto programov a podujatí je priblížiť záujemcom život židov na území Slovenska a pomôcť im pri získavaní základných vedomostí o židovskej komunite so zreteľom na obdobie holokaustu.

ČACHTICKÝ HRAD

Nová nádej pre sídlo krvavej grófky **Čachtice**

Malebná zrúcanina „tajomného hradu v Karpatoch“ sa vypína na vrchu čachtického krasu medzi Čachticami a Višňovým. Stavba stredovekého kamenného hradu súvisela s tatárskym vpádom do Uhorska a jeho výstavba sa začala v prvej polovici 13. storočia. Zo stručnej prehliadky vlastníkov obce, panstva a Čachtického hradu vidieť, že medzi jeho majiteľmi sa vystriedalo množstvo významných uhorských rodov vrátane kráľa. Od roku 1569 ho vlastnili Nádašdyovci, teda aj František, vojvodca a bojovník, budúci manžel Alžbety Báthoryovej, najznámejšej historickej osobnosti spojenej s hradom, hoci bývala v kaštieli v Čachticiach. Alžbetu, ktorá sa za Františka vydala v roku 1575, v roku 1610 v obytnej hradnej veži uväznili za to, že mala zavraždiť stovky mladých panien a kúpať sa v ich krvi, aby si uchovala večnú mladosť.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Čachtice
Nenávratný finančný príspevok:
989 405,41 €

Čachtický hrad v roku 1772 vyhorel a zmenil sa na ruinu. Aj v novodobých dejinách dlhé obdobie chátral a pomaly mizol zo zemského povrchu. Nová nádej pre pevnosť nastala v rokoch 2012 až 2014, keď prešla zásadnou rekonštrukciou. Jej súčasťou bol projekt statického zabezpečenia veľkej časti hradu a prvýkrát sa realizoval aj archeologický výskum. V roku 2014 hrad opäť otvorili pre návštevníkov. Zaujímavé je, že sa to podarilo v roku, v ktorom uplynulo presne štyristo rokov od úmrtia grófky Alžbety Báthoryovej a šesťsto rokov od úmrtia vojvodu Stibora zo Stiboríc, ktorý tiež patril k významným majiteľom Čachtického hradu.

Foto: Depositphotos | obec Čachtice

HRAD BECKOV

Dominanta na vysokom brale **Beckov**

Strednému Považiu odpradávna dominuje beckovské vápencové bralo. S majestátnou výškou šesťdesiatich metrov priam vyzývalo na výstavbu obranných stavieb – a práve tie vytvorili základ pre neskorší hrad, dodnes nazývaný menom obce, ktorá leží pod ním. Národná kultúrna pamiatka hrad Beckov vôkol seba kumuluje skutočne bohaté dejiny. Prvé písomné zmienky pochádzajú z 12. storočia, keď anonymný kronikár opísal postup staromaďarských kmeňov počas vpádu na Veľkú Moravu, pričom spomenul aj zabratie Beckovského hradu. Nasledovali storočia, počas ktorých sa v hrade striedali nielen majitelia, ale aj obdobia rozkvetu a úpadku, slávy i krutých bojov.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Beckov
Nenávratný finančný príspevok:
2 315 692,20 €

Napríklad v 14. storočí za čias Matúša Čáka Trenčianskeho sa hrad dočkal rozsiahlej prestavby, ktorej cieľom bolo zdokonaliť jeho obranu. Ctibor zo Ctiboríc, nesúci aj titul „sedmohradský vojvodca“, si hrad vyvolil za rodové sídlo. Svoje rozprávkové bohatstvo investoval do majestátnej prestavby. V severnom hradnom priestore vzniklo honosné nádvorie vybudované podľa vzoru kráľovských dvorov. Bohaté a rozsiahle sídlo navyše získalo hradnú kaplnku, v ktorej boli až do 19. storočia zreteľné pôvodné fresky. Osudným sa pre hrad stal rok 1729, keď sa na hradné paláce preniesol požiar z mestečka a hrad ako obytné sídlo nadobro zanikol a začal chátrať.

Prvé amatérske záchranné práce sa uskutočnili v roku 1935, keď na kaplnke vybudovali strechu v snahe zachrániť zvyšky murovanej výzdoby. Rozsiahla prestavba spojená s archeologickým výskumom sa realizovala v sedemdesiatych rokoch 20. storočia, čo umožnilo hrad sprístupniť verejnosti. Obnova v rokoch 2010 a 2011 sa sústredila na rekonštrukciu dolného nádvoria, delovej bašty, predhradia a studne v dolnej severnej časti hradu a výstavbu muzeálnych domčekov a pódia. Zahŕňala aj vybudovanie schodiska na horný hrad, výstavbu informačného centra a vyhliadky vo vstupnej bašte, resp. strážnej veži. Nový povrch dostala aj prístupová komunikácia, pričom vo všetkých objektoch dotknutých výstavbou sa robil archeologický a architektonický prieskum.

MÚZEUM M. I. KUTUZOVA

Nocľah pre slávneho ruského vojvodcu **Rišňovce**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Rišňovce
Nenávratný finančný príspevok:
752 664,55 €

Renesančný kaštieľ, v ktorom zriadili múzeum M. I. Kutuzova, je najstaršou budovou v Rišňovciach. Jeho výstavba sa datuje do druhej polovice 16. storočia, pričom v stavebnej histórii je zachytených niekoľko vývinových etáp. Ďalšie úpravy súviseli so zmenou využitia objektu a narušili jeho celistvosť. V kaštieli v rokoch 1945 až 1967 sídlila Štátna meštianska škola. Neskoršie využitie kaštieľa už bolo viac-menej na skladové účely, neudržiaval sa, a preto začal postupne chátrať.

V dejinách kaštieľa je dôležitým bodom skutočnosť, že medzi 15. až 17. decembrom 1805 tu prenocoval ruský vojvodca Michail Illarionovič Kutuzov po porážke spojeneckých rakúskych a ruských vojsk s napoleonskou armádou v bitke pri Slavkove (2. decembra 1805). Táto významná udalosť bola podnetom na založenie expozície múzea, ku ktorému aktívne prispelo veľvyslanectvo Ruskej Federácie v SR a Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave. Rekonštrukcia v rokoch 2010 až 2012 zachovala všetky historické prvky. Bez pomoci by sa táto národná kultúrna pamiatka v dohľadnom čase stala smutnou ruinou. Namiesto toho je dnes ozdobou obce.

NÁŠ TIP

Otvorenie Múzea M. I. Kutuzova v roku 2012 bolo spojené s odhalením sochy Dobrý anjel sveta – ochranca mieru. Sochu obci darovalo spoločenstvo Svet dobra a jej autormi sú prezident Medzinárodného zväzu dobročinných organizácií Svet dobra Oleg Vitalievič Olejnik a prezident Medzinárodnej akadémie kultúry a umenia Peter Timofejevič Strojskij. Socha stelesňuje zameranosť človeka od pozemského k nebeskému, od každodenného k veľkolepému. Podobné sochy sú v 32 mestách sveta, pričom na Slovensku sa nachádza jediná práve v Rišňovciach. Je umiestnená na mramorovom podstavci s nápisom a oceľovom pilieri vo výške 11 metrov. Anjel je vysoký tri metre, krídla majú rozpätie 2,4 metra.

Foto: Andrej Jurena

KAŠTIEĽ RODINY GHÝCZY

Cesta poza školu vedie do múzea **Nové Sady**

Kaštieľ rodiny Ghýczy sa nachádza v centre Nových Sadov v areáli základnej školy. Ešte v prvej polovici 20. storočia bol najväčšou budovou, okolo ktorej sa sústreďoval obecný život. Dnes je obnovenou architektonickou kultúrnou pamiatkou s regionálnym významom. Dispozíciou s netradičným umiestením nárožných bášt obohacuje typológiu renesančných kaštieľov.

Pôvodne renesančný kaštieľ postavili na základoch stredovekého hrádku spomínaného v roku 1550. Pravdepodobne šlo o stredoveký trojpriestorový objekt. Na začiatku 17. storočia na mieste hrádku vyrástol pohodlnejší renesančný kaštieľ. Z tohto obdobia sa zachoval klenbový systém a súvislé plochy renesančnej omietky. Poschodie prestavali a zvýšili ďalšími stavebnými úpravami na prelome 18. a 19. storočia. V tejto stavebnej etape sa uskutočnili menšie prestavby, v ktorých rámci obnovili aj fasádu. Na východnej strane vytvorili centrálny rizalit s trojuholníkovým štítom a balkónom, vďaka čomu kaštieľ nadobudol klasicistický ráz. Posledné stavebné úpravy sa datujú do druhej polovice 20. storočia, keď objekt prispôsobovali novým funkciám – škole, neskôr vývarovni a predajni Jednoty.

Kaštieľ v Nových Sadoch sa niekoľko rokov nachádzal v dezolátnom stave. V roku 2010 sa začala jeho rekonštrukcia, ktorej cieľom bolo prinavrátiť život do tejto nevyužívanej kultúrnej pamiatky. V súčasnosti má najlepšie podmienky na uskutočňovanie kultúrno-informačných činností. Objekt je prístupný z obidvoch strán pôvodného prejazdu. Obnovou sa na oboch poschodiach prepojených pôvodným schodiskom a v podkroví získali priestory na výstavné a edukačné účely a na prezentáciu OZ Radošinka – partnerstva zástupcov verejného, súkromného a občianskeho sektora, ktoré pôsobí na území tridsiatich obcí vrátane Nových Sadov. Kaštieľ bol v minulosti hojne navštevovaným miestom a po obnove získal perspektívu dosiahnuť bývalý stav a stať sa obľúbeným turistickým miestom.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Nové Sady
Nenávratný finančný príspevok:
1 210 444,47 €

Foto: Peter Michalík

KAŠTIEĽ

Urmínsky odkaz pre budúce generácie **Mojmírovce**

Bohatým dejinám Mojmíroviec (prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1156) a okolitého regiónu bol venovaný dôstojný kultúrny stánok v podobe zrenovovaného Letohrádku kniežaťa Aldobrandiniho. V tzv. malom kaštieli, ako ho miestni zvyknú nazývať, v súčasnosti sídli Regionálne múzeum Mojmírovce. Areál, v ktorom letohrádok stojí, v minulosti patril rodine Ürményiovcov, ktorá ho predala do vlastníctva princovi Camillovi Borghese Aldobrandinimu. S urmínskym rodom Hunyadyovcov bol príbuzensky spätý sobášom s Máriou Hunyadyovou. Aldobrandiniovci boli starým šľachtickým rodom, ktorý pochádzal z talianskej Florencie.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Mojmírovce
Nenávratný finančný príspevok:
2 190 156,11 €

Stav nehnuteľnosti bol ešte začiatkom roku 2015 havarijný, pričom zanedbanie opráv vypadanej strešnej krytiny, čistenia žľabov a odvedenia zrážkovej vody stav budovy neustále zhoršovalo. Obnova tejto národnej kultúrnej pamiatky bola zameraná predovšetkým na posilnenie kultúrneho potenciálu regiónu, vytvorenie konkurencieschopnej pamäťovej a fondovej inštitúcie a zvýšenie dostupnosti a kvality poskytovaných služieb. Moderné múzeum ponúka niekoľko stálych expozícií (napr. Farská knižnica, Čajový salónik, Slávne rody, Vinárska expozícia) a celý rad príležitostných výstav.

Stav pred rekonštrukciou

NÁŠ TIP

V Mojmírovciach sa nachádza niekoľko dominánt. Na námestí upúta baroková rímskokatolícka fara a kostol sv. Ladislava. V parku s chránenými drevinami sa nachádza pôvodne barokový kaštieľ a žrebčín. V súčasnosti slúžia ako hotelové a kongresové priestory a sú moderným centrom mikroregiónu Cedron-Nitrava. Vzácnou technickou kultúrnou pamiatkou je strojový mlyn s takmer kompletne zachovaným mlynárskym technologickým zariadením, ktoré dokumentuje výrobu múky v dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. storočia.

Foto: www.muzeummojmirovce.sk | Martinoza | archív

Stav pred rekonštrukciou

KASÁREŇ NOVEJ PEVNOSTI

Pravý klenot vojenskej architektúry **Komárno**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Komárno
Nenávratný finančný príspevok:
1 774 575,87 €

Najväčšou historickou pamiatkou Komárna je národná kultúrna pamiatka Pevnosť. Tento jedinečný fortifikačný objekt je súčasťou najrozsiahlejšieho pevnostného systému v strednej Európe. Najstaršiu časť – Starú pevnosť, postavili v 16. storočí, s výstavbou Novej pevnosti sa začalo v roku 1654. Nová pevnosť mala tvoriť prirodzenú ochranu zastaranej Starej pevnosti. Jej pôdorys mal tvar päťuholníka s piatimi bastiónmi na hrotoch. Po oslobodení spod tureckej okupácie a dvoch silných zemetraseniach dôležitosť Pevnosti upadla.

Do stredobodu pozornosti sa opäť dostala na začiatku 19. storočia v dôsledku napoleonských vojen. V roku 1808 Novú pevnosť prebudovali a v jej vnútri v roku 1810 postavili kasáreň a v roku 1815 veliteľskú budovu. Dvojpodlažná budova kasárne bola postavená v tvare písmena U tak, že kopírovala múry Novej pevnosti. S dĺžkou 540 m je jednou z najdlhších stavieb v strednej Európe. Počas obdobia socializmu v nej bývalo približne 4 000 sovietskych radových vojakov, avšak po ich odchode v roku 1990 sa dostala do havarijného stavu.

Vojenskú funkciu si komárňanská Pevnosť zachovala do roku 2003. Odvtedy sa postupne obnovuje a jej brány sú otvorené širokej verejnosti počas celého roka. Obnova a rekonštrukcia do pôvodného stavu nielenže umožnia prezentáciu významnej kultúrnej pamiatky, ktorá na Slovensku nemá obdoby a odráža posledné úsilie fortifikačného staviteľstva svojho druhu v 19. storočí, ale umožnia aj vytvorenie rekreačno-oddychovej zóny pre obyvateľov Komárna i pre rozrastajúci sa medzinárodný cestovný ruch v meste.

NÁŠ TIP

V Komárne stojí za pozornosť aj Nádvorie Európy – unikátne stavebné dielo architektov z Ateliéru Európa v Komárne. Stavby na námestí, ktoré má rozlohu 6 500 m², sú v štylizovanej forme a reprezentujú historickú architektúru charakteristickú pre jednotlivé oblasti Európy. Spojením historického jadra mesta s Nádvorím Európy sú tri historické vstupné brány. V strede námestia sa nachádza funkčná kópia pôvodnej studne, ktorá stála do roku 1878 na Hlavnom námestí pred komárňanskou radnicou.

Foto: TASR

JAZDIAREŇ

Pamiatka so stopami konských kopýt
Nové Zámky

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Nové Zámky
Nenávratný finančný príspevok:
2 351 919,99 €

Objekt jazdiarne sa nachádza v areáli bývalých vojenských kasární. V registri národných kultúrnych pamiatok figuruje pod zaužívaným názvom Kasárne Márie Terézie. Celý areál vznikol v poslednej tretine 18. storočia. Kasárne boli postavené v štýle klasicizmu, pričom pôvodné architektonické znaky si zachovali dodnes. Historickú hodnotu nesie aj vstupná brána postavená rovnako v klasicistickom slohu. Na začiatku 20. storočia boli kasárne obohatené o vojenskú jazdiareň, ktorá v spomínanom registri figuruje ako Stará husárska jazdiareň. Počas bombardovania Nových Zámkov na konci druhej svetovej vojny bola zničená väčšina historických budov v meste. Cisársko-kráľovská jazdiareň je jedným z mála objektov, ktoré náletom odolali. Po roku 1968 boli do kasární nasťahovaní sovietski vojaci. Po roku 1989 kasárne opustili a objekt s jazdiarňou sa stal majetkom mesta.

Budova novozámockej jazdiarne je z typologického hľadiska pravdepodobne jediným zachovaným objektom svojho druhu na území Slovenska. Unikátom je najmä konštrukcia strechy vytvorená ako kombinovaný dreveno-oceľový systém so šírkou 22 metrov a s dĺžkou 70 metrov. Pôvodná zachovaná strešná konštrukcia jazdiarne je zároveň najhodnotnejšou časťou objektu. Mnohí obyvatelia Nových Zámkov ani netušia o historickej hodnote starej jazdiarne. Aj z týchto dôvodov bolo dôležité uchovať jej pamiatkovú stopu. Cieľom rekonštrukcie a adaptácie schátraného objektu preto bolo jeho fyzické zachovanie pri novom funkčnom využití. Z historickej jazdiarne vyrástol kultúrny stánok, ktorý slúži kultúrno-spoločenskej a osvetovej činnosti. Okrem vlastnej budovy jazdiarne sa podarilo revitalizovať aj zanedbaný areál v okolí parkovými úpravami a výsadbou zelene. Výsledkom je vytvorenie miesta na oddych, zvýšenie kvality života, zvýšenie atraktivity mesta a zachovanie nenahraditeľného prírodného a kultúrneho dedičstva.

Foto: Novovital Nové Zámky

KASÁRNE NA TRENČIANSKOM HRADE

Za tajomstvom Matúšovho hradu
Trenčín

Trenčiansky hrad vznikol v 11. storočí ako pohraničná pevnosť strážiaca dôležité vážske brody a karpatské priesmyky, cez ktoré prechádzali obchodné cesty spájajúce severné Uhorsko a stredoslovenské banské mestá s Čechami, Moravou, so Sliezskom a s Poľskom. Dnes sú v jeho starobylých priestoroch umiestnené výstavné priestory a viaceré expozície Trenčianskeho múzea.

Jedným z takýchto priestorov je aj v roku 2010 zrekonštruovaný neskorogotický objekt hradných kasární pochádzajúci zo 16. storočia. Jeho stavebno-historický vývoj bol rovnako dynamický ako obdobie, z ktorého pochádza. Najstaršou časťou kasární je západný múr pôvodne spájajúci Hodinovú vežu s Horným hradom. Budova má lichobežníkový pôdorys s rozmermi 36 x 10 a 17 metrov. V interiéri návštevníkov privíta výstava diel s ikonografiou mesta Trenčín, Trenčianskeho hradu a ďalších pamiatok stredného Považia. Na prvom poschodí je stála expozícia palných a chladných zbraní, ale aj expozície s vykopávkami objavenými počas rekonštrukcie kasární. Expozíciu dopĺňa model Trenčianskeho hradu zo štyridsiatych rokov 20. storočia a kolekcia historických kachlíc. Druhé poschodie sa okrem výstav využíva na kultúrne podujatia, semináre či konferencie.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Trenčiansky samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
1 787 125,74 €

KAŠTIEĽ

Po konkurze luxusný hotel **Orlové**

Kaštieľ stojaci v miestnej časti Považskej Bystrice postavili v roku 1612 ako renesančné rodové sídlo Balassovci, ktorým prestalo vyhovovať bývanie v neďalekom Považskom hrade. Ich sídlo podľa dobových záznamov navštevovala aj panovníčka Mária Terézia. V prvej tretine 18. storočia ho barokovo prestavali a rozšírili. V roku 1773 kaštieľ dokončili úpravou kaplnky. Menšie úpravy sa vykonali aj na začiatku 19. a 20. storočia. Kaštieľ je štvorkrídlovou poschodovou budovou postavenou okolo ústredného arkádového dvora s priľahlým parkom. Nad vstupným portálom je umiestnená nápisová tabuľa vzťahujúca sa na stavbu z roku 1773. Na prízemí kaštieľa sa nachádza kaplnka sv. Jána Nepomuckého, v ktorej sa zachovali

Operačný program:
Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Prijímateľ:
EUROCOM & Co, s. r. o.
Nenávratný finančný príspevok:
1 549 181,31 €

neskorobarokové časti vnútorného zariadenia.

V období socializmu kaštieľ patril štátnemu podniku Považské strojárne, ktorý v roku 1984 realizoval nákladnú rekonštrukciu. Ako spomínajú pamätníci z Považskej Bystrice, podnik dal vyrobiť repliky starobylého nábytku, pričom skrine, stoly a ďalšie vybavenie boli údajne rovnako drahé ako vlastná rekonštrukcia. Na poschodí boli podnikové reprezentačné priestory, v dolných častiach sídlilo Vlastivedné múzeum, prostredníctvom ktorého

kaštieľ sprístupnili verejnosti. Začiatkom deväťdesiatych rokov celý areál opäť prežíval dobré časy, avšak v roku 2000, keď šli Považské strojárne do konkurzu, sa stal súčasťou konkurznej podstaty.

Kaštieľ v ďalších rokoch prišiel o expozíciu múzea, ktoré bolo presťahované, a nejaký čas bol dokonca nevyužitý. V súčasnosti je v súkromných rukách a po takmer dvojročnej rekonštrukcii sa od roku 2016 v jeho priestoroch nachádza štvorhviezdičkový hotel, ktorý ponúka vyše sto izieb, priestory na kongresy či svadby, reštauráciu a dokonca aj kaplnku. Pri rekonštrukcii sa podarilo zachovať pôvodný barokový vzhľad. Výraznou mierou prispela k obnove kultúrneho a historického dedičstva a zvýšeniu kvality a komplexnosti poskytovaných služieb cestovného ruchu s celoročným využitím.

Foto: Hotel GinoPark Palace

KAŠTIEĽ

Miesto, kde sa zrodil slávny Čin-čin
Bohunice

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Bohunice
Nenávratný finančný príspevok:
1 268 687,43 €

V duchu romantického historizmu prebudovaný kaštieľ nachádzajúci sa na okraji Bohuníc pochádza zo 17. storočia a pôvodne patril rodu Mednyanských. Hlavná budova mala najskôr len jedno krídlo, neskôr ju upravili do tvaru písmena L a dnes má tvar písmena U. Poslednú podobu jej dal Alojz Mednyanský v rokoch 1861 až 1864. Na začiatku 20. storočia sa vlastníkom kaštieľa stal Žigmund Rizner, brat spisovateľky Ľudmily Podjavorinskej (vlastným menom Ľudmila Riznerová), ktorá tu napísala niektoré zo svojich slávnych diel. V štyridsiatych rokoch bol bohunický kaštieľ vďaka Žigmundovej dcére Božene, ktorá bola filmovou hviezdou a žila v Prahe, miestom letných prázdninových stretnutí pražskej umeleckej bohémy. Ani bohatá história však areál kaštieľa, ktorý tvorí objekt kúrie, historický park, neogotická kaplnka s hrobkou v suteréne a jazierko v parku, neuchránila od neblahého osudu. A čo nezničil čas, to dokonali vandali. Všetci so zatajeným dychom čakali, kedy sa zrúti. Nestalo sa. Kúria doslova vstala z mŕtvych.

V kúrii v súčasnosti sídli Múzeum regiónu Bielych Karpát, ktoré vzniklo ako regionálne múzeum s etnografickým zameraním. Nachádza sa tu expozícia Ľudmily Podjavorinskej, expozícia skla zo sklární v Lednických Rovniach, etnografická expozícia výroby konopného plátna v regióne a budoár opernej speváčky Boženy Riznerovej-Obrovej, pražskej filmovej a divadelnej hviezdy. Múzeum spravuje aj expozíciu historických motocyklov z 20. storočia z Považských strojární v Považskej Bystrici, ktoré sú vlastníctvom Vlastivedného múzea v Považskej Bystrici a súkromného zberateľa. Najmä pre milovníkov umenia je určená stála expozícia Genius loci z tvorby bohunického rodáka akad. mal. Jána Matejku.

NÁŠ TIP

Neďaleko múzea sa nachádza národná kultúrna pamiatka – kaplnka Mednyanských. Keď Alojzovi Mednyanskému zomrela manželka s novorodeniatkom, jediným synom, z veľkej lásky dal v roku 1866 postaviť rodinnú hrobku s kaplnkou v neogotickom štýle. Gróf nakoniec zomrel osamelý bez dedičov a panstvo zdedil adoptovaný šľachtic Ján Kubíny. História rodu Mednyanských v Bohuniciach sa tak nadobro skončila.

Foto: Mária Černušková | obec Bohunice

KAŠTIEĽ – VODNÝ HRAD

Čitáreň obklopená parkom a tichom **Šimonovany**

Goticko-renesančný kaštieľ v Šimonovanoch stojaci na neveľkej lúke v krásnom prostredí patrí k najstarším pamiatkam svojho druhu na Slovensku. História stavby nazývanej aj Vodný hrad totiž siaha až do 12. storočia. Pôvodne slúžil ako obranná stavba, okolo ktorej obtekalo jedno rameno rieky Nitra. Neskôr v 15. storočí bol kaštieľ prestavaný v duchu gotiky, ďalšia úprava sa uskutočnila v 17. storočí. Posledná významná prestavba v minulosti sa uskutočnila v 19. storočí. Šlo o historizujúci romantizujúci projekt, ktorý sa snažil najviac priblížiť goticko-renesančnému štýlu.

Kaštieľ, ktorý je spolu s priľahlým parkom národnou kultúrnou pamiatkou, prešiel v 20. storočí rozsiahlou rekonštrukciou. Tá mu prinavrátila nielen pôvodnú podobu, ale i historickú atmosféru. Zahŕňala kompletné interiérové a exteriérové úpravy vlastného objektu i revitalizáciu historického parku. Celkový vzhľad areálu zatraktívnilo efektné osvetlenie a vybudovanie meandra v podobe suchej priekopy okolo kaštieľa, ktorá pripomína, že ide o stavbu postavenú na vode. Dnes Vodný hrad slúži ako vysunuté pracovisko mestskej knižnice s čitárňou, so študovňou a s detským kútikom a expozitúra mestského múzea.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Partizánske
Nenávratný finančný príspevok:
572 058,70 €

NÁŠ TIP

Na námestí v Šimonovanoch sa nachádza kostol Nanebovzatia Panny Márie. Ide o najstarší rímskokatolícky kostol na území Partizánskeho, ktorého sú Šimonovany historickou časťou. Pôvodne neskororománsky jednoloďový kostol postavili v polovici 13. storočia, goticky prestavali začiatkom 14. storočia a renesančne upravili v 17. storočí. Veľká prestavba kostola v barokovom slohu sa uskutočnila v roku 1750, sedem rokov po požiari v obci, ktorý ho takmer úplne zničil. Neskôr sa kostol rozrastal, pričom v roku 1772 pristavali chór a opravili renesančnú bočnú kaplnku Povýšenia sv. Kríža, ktorá je pravdepodobne najstaršou časťou kostola zo 17. storočia. Pod kostolom je krypta s pozostatkami rodu Šimoniovcov. Okolo kostola sa v minulosti pochovávalo – pôvod takmer zaniknutého cintorína okolo kostola (tzv. príkostolný cintorín) siaha do 13. storočia.

Foto: TASR | Andrea Chalupová

BOJNICKÝ ZÁMOK

Vzácna klenotnica európskeho umenia **Bojnice**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Ministerstvo kultúry SR
Nenávratný finančný príspevok:
872 577,86 €

Bojnický zámok patrí k najstarším a najvýznamnejším pamiatkam na Slovensku. Prvýkrát sa písomne spomína už v roku 1113 v listine zoborského opátstva. Pôvodne bol drevený a vyvinul sa zo staršieho hradiska. V priebehu storočí sa postupne rozrastal a medzi jeho múrmi sa ako majitelia vystriedali viaceré šľachtické rody i kráľovské koruny. Napríklad Thurzovci gotický hrad prestavali na pohodlné renesančné sídlo s rovnako vysokými obytnými budovami zoskupenými okolo vnútorného nádvoria. V roku 1643 dostali bojnický hrad do dedičnej držby Pálffyovci, ktorí boli jeho majiteľmi takmer tristo rokov. V Bojniciach po ich nástupe zavládol stavebný ruch a hrad dostal barokovú podobu.

V roku 1852 bojnické panstvo získal jeho posledný šľachtický majiteľ – Ján František Pálffy, ktorý sa hrad rozhodol prestavať na romantický zámok podľa viacerých zahraničných vzorov. Posledná neogotická prestavba trvala viac ako dvadsať rokov a gróf Pálffy sa jej úplného dokončenia nedožil. Pretože nemal priamych dedičov, po jeho smrti vypukli spory o dedičstvo. V roku 1923 dediči uzavreli priateľskú dohodu s československým štátom, v ktorej boli určené zbierky, ktoré nebudú predmetom dražieb. V roku 1939 zámok a priľahlé pozemky kúpila firma Baťa. Po vojne jej majetok prepadol štátu. Od roku 1950 je v zámku umiestnené múzeum, ktoré je súčasťou Slovenského národného múzea.

Zámok má v bohatých zbierkach šesťtisíc umeleckých predmetov a patrí ku klenotniciam umenia v Európe. Najvzácnejší je stredoveký oltár (známy ako Bojnický oltár) zo 14. storočia. Očarí aj nádherná Zlatá sála s pozláteným anjelským stropom, Mramorová sieň, Hunyadyho sieň so vzácnym gobelínom z Bruselu, Orientálny salón s obložením stien, Erbová sieň, Rytierska sieň, nádherné veľké sochy z pravého kararského mramoru a mnohé ďalšie. Nevyčísliteľná hodnota múzejných exponátov si vyžaduje veľkú starostlivosť a kladie vysoké požiadavky na priestory, v ktorých sú umiestnené. V posledných rokoch prešla obnovou päťhranná zámocká veža.

NÁŠ TIP

Súčasťou prehliadky Bojnického zámku je prehliadka travertínovej jaskyne s dvoma jazierkami hlboko pod zemou, kde žijú netopiere. Celoročne sa v zámku konajú zaujímavé podujatia pre deti i dospelých (Valentínsky víkend, Veľkonočné prechádzky zámkom, Medzinárodný festival duchov a strašidiel, Rozprávkový zámok, Kultúrne hudobné leto, Rytierske dni, Vianoce na zámku a iné).

BUDATÍNSKY HRAD

Drotárstvo – náš jedinečný fenomén **Budatín**

POVAŽSKÉ MÚZEUM V ŽILINE

Budatínsky hrad sa nenachádza na kopci, ale na sútoku riek Váh a Kysuca. Je jednou z najstarších stojacich architektonických pamiatok na území Žiliny. Najstarší stredoveký hrad vznikol na tomto mieste v 13. storočí. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1321, keď zomrel jeho majiteľ Matúš Čák Trenčiansky. Hrad obkolesuje historický anglický park s rozlohou takmer päť hektárov. Krásne obnovená budova hradu sa využíva ako múzeum, priľahlá hospodárska budova z 18. storočia je v rekonštrukcii a ďalšie stavby v areáli slúžia ako administratíva Považského múzea v Žiline.

V hradnej budove si možno prezrieť drotársku expozíciu o histórii jedinečného slovenského fenoménu. Prostredníctvom historických artefaktov z drôtu a plechu, dobových dokumentov, fotografií a výtvarných prác predstavuje históriu i materiálne prejavy pôvodného remesla od jeho vandrovných počiatkov až po továrenskú výrobu, približuje podnikateľské úspechy slovenských drotárov v cudzine i remeselný fortieľ, ktorý ich preslávil po svete. Na treťom podlaží sú inštalované expozície Dejiny Žiliny a Dobový interiér. Prvá predstavuje zbierkové predmety viažuce sa k dejinám Žiliny, v druhej expozícii je o. i. prístupná Csákyho jedáleň s nábytkom a prestieraním z 18. až 20. storočia.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Žilinský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
2 882 436,25 €

NÁŠ TIP

Veža Budatínskeho hradu, ktorú otvorili po rekonštrukcii v roku 2014, skrýva mnoho zaujímavostí a historických skutočností. Na jednotlivých podlažiach je sprístupnená expozícia viažuca sa k dejinám hradu, expozícia historických máp, obrazáreň a expozícia hodín. Prehliadku možno zavŕšiť vyhliadkou na Žilinu a okolie. Kaplnka Budatínskeho hradu, ktorá pochádza z 18. storočia, je tiež remeselne krásne zreštaurovaná. Najvzácnejšou umeleckou a historickou pamiatkou v nej je iluzívna oltárna architektúra, v ktorej je umiestnený oltárny obraz nepoškvrneného počatia Panny Márie od významného maliara K. J. Aigena.

Foto: Vladimír Tošovec | Anna Kucharčíková | Považské múzeum

ROSENFELDOV PALÁC

Nový bod na kultúrnej mape mesta **Žilina**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Žilina
Nenávratný finančný príspevok:
919 245,81 €

Secesný mestský palác pomenovali podľa majiteľa, žilinského bankára Ignáca Rosenfelda. Postavili ho v roku 1907 ako zmenšenú napodobeninu viedenského zámku Belveder. Je jednou z najkrajších pamiatok v meste – zachoval sa takmer v pôvodnom stave s mnohými umelecko-remeselnými detailmi. Okrem pamiatkových, umeleckých, výtvarných a architektonických hodnôt je vzácny aj z hľadiska ucelenosti diela a spoločenského významu, ktorými prekračuje hranice Slovenska. V minulosti bol obytným domom, sídlom viacerých bánk, okresným domom pionierov a mládeže i centrom voľného času. Od roku 2011 bol pre nevyhovujúci technický stav uzavretý.

Dnes je Rosenfeldov palác novým bodom na kultúrnej mape Žiliny. Jeho hlavnou úlohou je kultúrno-osvetová činnosť s prihliadnutím na podujatia, ktoré úzko súvisia nielen s aktuálnym dianím, ale aj s históriou mesta.

Základnú programovú štruktúru tvoria diskusie Genius Loci, prednášky na témy späté s mestom a jeho okolím, koncerty, výstavná činnosť zameraná na dizajn, typografiu a súčasné umenie, komentované projekcie a projekcie s lektorskými úvodmi, tvorivé dielne pre deti a dospelých a iné. Okrem toho slúži aj na reprezentatívne účely mesta Žilina.

NÁŠ TIP

V roku 2018 v Rosenfeldovom paláci otvorili tajomný svet bábok v podobe stálej expozície Bábky v podkroví. Expozícia približuje históriu Bábkového divadla Žilina, najstaršieho profesionálneho bábkového divadla na Slovensku. Ďalšie časti sú venované dejinám bábkového divadla a typom bábok a divadiel, pričom návštevníci majú možnosť nahliadnuť za oponu a objaviť, kto všetko pracuje v divadle a ako vzniká predstavenie. Súčasťou paláca je aj Knihárska dielňa Lidy Mlichovej. Je to ojedinelá dielňa svojho druhu na Slovensku s dlhou rodinnou tradíciou.

Foto: Marek Jančúch

KAŠTIEĽ

Ideálne spojenie histórie a súčasnosti
Gbeľany

Villa Belene – taký je prvý zachovaný názov poddanskej obce Gbeľany, ktorá bola súčasťou strečnianskeho panstva. Z roku 1756, keď sa riešil spor o vlastníctvo polovice kúrie v Gbeľanoch, je aj prvý písomný doklad o existencii barokového kaštieľa. V roku 1771 bol vykonaný prvý známy súpis ohodnotenia mobiliára gbelianskeho kaštieľa. Je v ňom aj zmienka o kaplnke, ktorá sa podľa miestnych pamätníkov nachádzala blízko vstupnej brány na prízemí kaštieľa. Na ekumenické účely ju však začali využívať až v roku 1818, keď bola vysvätená. V ďalších rokoch sa v Gbeľanoch vystriedali viacerí majitelia, ktorí v jednotlivých etapách panstvo vrátane priľahlého parku zveľaďovali a prestavovali. Posledný zemepán Ferdinand Majláth vo veku 38 rokov náhle zomrel na infarkt – jeho mohylu možno nájsť v idylickom prostredí lesíka Dielec. Majláthovci boli pánmi gbelianskeho panstva do roku 1945, keď ich majetky prešli do vlastníctva štátu.

Operačný program:
Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Prijímateľ:
Kaštieľ Gbeľany, s. r. o.
Nenávratný finančný príspevok:
1 648 217,67 €

Kaštieľ je v súkromných rukách, v rokoch 2014 a 2015 prešiel komplexnou rekonštrukciou a dnes slúži ako luxusný štvorhviezdičkový hotel. Rekonštrukcii predchádzal architektonicko-historický, reštaurátorský a archeologický výskum. Z neho sa zistilo, že objekt je pravdepodobne starší ako barokový. Pôvod základov, pivnice a prízemia sa odhaduje do obdobia renesancie. Noví majitelia rešpektovali najmä historický ráz miesta a podľa toho volili materiály do exteriéru i interiéru. Kaštieľ mal pôvodne uzavretý pôdorys, avšak pôvodná hospodárska budova bola veľmi poškodená a bolo ju potrebné čiastočne asanovať. Uzavretý pôdorys sa však stavitelia rozhodli zachovať a postaviť budovu nanovo. Prístavba sa od historickej budovy materiálovo odlišuje, no nenarúša celkový ráz kaštieľa. Harmonický dojem dopĺňa fasáda orientovaná do nádvoria, ktorá je replikou pôvodnej.

Foto: Chateau Gbeľany

HRAD STREČNO

Na ceste z minulosti do budúcnosti
Strečno

Vyvýšeninu týčiacu sa nad Váhom ľudia obývali už v 13. storočí. Prvá písomná zmienka o hrade na tomto mieste sa datuje do roku 1316, pričom v tom čase tu stála pravdepodobne iba veža. V hrade sa vystriedalo niekoľko majiteľov, z ktorých najznámejšia bola rodina Bosniakovcov (Bosnyákovcov). V 17. storočí bol hrad zničený – v súdobých záznamoch sa uvádza, že boli poškodené múry, miestnosti, strechy a okná, a stal sa neobývateľný. V roku 1910 bol čiastočne spevnený, avšak počas druhej svetovej vojny bol opäť poškodený bojmi. V rokoch 1978 až 1994 sa v hrade realizoval archeologický výskum a rozsiahla rekonštrukcia.

Operačný program:
Program cezhraničnej spolupráce
Poľská republika – Slovenská republika
Partner projektu:
Žilinský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
563 464,06 €

Od roku 1995 je hrad Strečno sprístupnený verejnosti. V rokoch 2012 a 2013 sa táto národná kultúrna pamiatka okrem stoviek návštevníkov dostala do pozornosti stavebníkov v rámci programu slovensko-poľskej cezhraničnej spolupráce Ślemień a Strečno na spoločnej ceste cez minulosť do budúcnosti. Hlavným cieľom projektu bola ochrana, zachovanie a propagácia bohatého kultúrneho dedičstva strečnianskeho hradného areálu a architektúry Etnografického parku v poľskom Ślemieni. Súčasťou je naštartovanie cezhraničnej spolupráce prostredníctvom spoločných kultúrnych a edukačných podujatí či tvorby a prezentovania tradičných remeselných produktov nielen v hradnom areáli, ale aj v stredovekej dedine Paseka v podhradí. Areál s autentickými drevenými stavbami je príjemnou oddychovou zónou s amfiteátrom, ohniskom i ihriskom pre najmenších návštevníkov.

NÁŠ TIP

Azda najznámejšou obyvateľkou hradu bola Žofia Bosniaková, ktorá sa narodila v roku 1609. Bola milá, skromná a dobrosrdečná. Pomáhala chudobným a trpiacim a o jej živote kolujú rôzne chýry, mnohí ju dokonca považujú za svätú. Zomrela v roku 1644, nedožila sa ani 35 rokov. O 45 rokov v hradných ruinách našli rakvu so Žofiiným telom. Za normálnych okolností by na jej mieste zostala len kopa prachu a kostí. Telo sa však našlo takmer neporušené. Múmia bola vystavená v Tepličke nad Váhom, kde bola v roku 2009 úmyselne podpálená. Dnes je jej hlinená kópia súčasťou stálej expozície v krypte hradu Strečno.

Foto: TASR

MÚZEUM ANDREJA KMEŤA

Za naším historickým poznaním
Martin

Medzi pracoviskami Slovenského národného múzea má jeho prvá budova výnimočné postavenie. Je prvým účelovým objektom národného múzea Slovákov. Bohatstvom zhromaždených zbierok zhmotňuje snahy Slovákov o poznanie svojich dejín prostredníctvom zachovania cenných pamiatok. Prvá budova SNM je sídlom Múzea Andreja Kmeťa, v ktorej sú situované prírodovedné expozície, depozitáre pre takmer pol milióna zbierkových predmetov, výstavné priestory, pracovne a knižnica vrátane dokumentačných a archívnych fondov.

Slávnostné položenie základného kameňa prvej budovy SNM sa uskutočnilo 8. augusta 1906. Z celkových finančných nákladov na stavbu bola takmer polovica získaná národnou zbierkou. Postavili ju podľa návrhu Milana Michala Harminca ako jednoposchodovú budovu s dispozičným členením a vnútorným zariadením zodpovedajúcim jej účelu: expozičnou plochou s rozlohou 780 m^2, pracovňami, knižnicou, čitárňou i laboratóriami.

Stavebné práce boli ukončené v roku 1907, pričom už v nasledujúcom roku pre verejnosť sprístupnili prvé národné expozície historické, archeologické, numizmatické, zoologické, botanické, paleontologické a mineralogické. Významná bola aj národopisná expozícia a obrazáreň.

V roku 1995 prvú budovu SNM vyhlásili za národnú kultúrnu pamiatku. Od stavebného ukončenia na začiatku 20. storočia neprešla zásadnejšou obnovou s výnimkou rokov 1972 až 1975, keď sa uskutočnili rozsiahle rekonštrukčné práce a budova múzea bola po prestávke opätovne sprístupnená pre verejnosť. Niektoré časti a zariadenia sa postupne dostali do stavu nevyhovujúceho a nedôstojného pre celonárodnú ustanovizeň. V rokoch 2012 a 2013 historická budova prešla komplexnou rekonštrukciou, ktorej súčasťou bola asanácia prístavby garáže a dielne a výstavba novej prístavby.

Modernizácia sa uskutočnila ruka v ruke so zachovaním pôvodného historického ducha. Obnova skvalitnila a na požadovanú úroveň dostala ochranu zbierkového fondu, predovšetkým stálej expozície Kmetianum venovanej práci Andreja Kmeťa a Príroda Turca, ktoré sú nenahraditeľnou súčasťou nášho kultúrneho dedičstva.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Ministerstvo kultúry SR
Nenávratný finančný príspevok:
1 808 616,13 €

Foto: TASR

STARÝ ZÁMOK A PRACHÁREŇ

Najstaršie jadro strieborného mesta **Banská Štiavnica**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Ministerstvo životného prostredia SR
Nenávratný finančný príspevok:
1 486 779,13 €

Banská Štiavnica je ako unikátna kultúrna pamiatka svetového významu od roku 1993 zapísaná do zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Za najstaršiu zachovanú stavebnú pamiatku v meste možno považovať časť románskej architektúry Starého zámku pochádzajúcej zo začiatku 13. storočia. Komunita baníkov tu postavila veľký trojloďový kostol zasvätený Panne Márii. Okolo sa nachádzal cintorín a v polovici 13. storočia tu postavili karner sv. Michala. Koncom 15. storočia kostol zväčšili v gotickom slohu a opevnili mohutnými hradbami s baštami a vežami. V čase tureckého nebezpečenstva v polovici 16. storočia sa realizovala rozsiahla úprava objektu v renesančnom štýle, keď kostol začal plniť funkciu vojenskej pevnosti, čo pretrvalo až do 19. storočia.

V 19. storočí časť priestorov zámku slúžila pre potreby mestskej polície, ďalej ako mestská ľadovňa mäsiarov, mestský archív, knižnica, telocvičňa. V roku 1900 sa Starý zámok stal sídlom Mestského múzea, dnes je súčasťou Slovenského banského múzea. V roku 1950 ho vyhlásili za národnú kultúrnu pamiatku. Starý zámok okrem muzeálnych účelov slúži aj na rôzne kultúrne podujatia – divadelné predstavenia, koncerty a festivaly.

Expozície v Starom zámku predstavujú históriu banskoštiavnického regiónu. Jeho priestory sa vďaka niekoľkoročnej rekonštrukcii postupne otvárajú pre návštevníkov a postupne sa vytvára priestor na inštaláciu nových expozičných celkov. Múzeum predstavuje najstaršiu históriu regiónu prostredníctvom archeologickej expozície Baníci prichádzajú. Ďalšou časťou prehliadky je expozícia streleckých terčov, ktorých počet v zbierkach múzea je jedinečný, expozícia Fajkárska dielňa, ktorá prezentuje históriu presláveného bansko-štiavnického fajkárstva, a Baroková plastika s originálmi sôch zo súsošia Svätej Trojice. Voľnou súčasťou prehliadky je expozícia kováčstva.

Sprístupnené sú aj nové pozoruhodné priestory gotických stavieb z 15. storočia, ktoré sú súčasťou opevnenia zámku – vstupná veža a tzv. Himmelreich. V neskorogotickej bránovej veži sa nachádzajú slnečné barokové hodiny, vežové hodiny z 19. storočia, zvonová stolica s tromi zvonmi a expozícia historických interiérových hodín. Veža poskytuje netradičnú vyhliadku na mesto. Himmelreich navodzuje atmosféru žalára a mučiarne.

Pri prestavbe v 16. storočí vzniklo súčasné členenie veže na šesť podlaží. Pôvodne táto stavba slúžila ako byt kostolníka, neskôr bolo v podzemí väzenie. Na poschodiach sa nachádzali miestnosti pre dozorcov pevnosti a zbrojnice, vojenského technika a vojenskú stráž a v určitých obdobiach pravdepodobne aj pre kráľovských banských úradníkov.

ROBOTNÍCKY DOM

Kultúrny stánok s kosákom a kladivom
Banská Bystrica

Osobitné postavenie banskobystrického Robotníckeho domu naznačuje skutočnosť, že ako jediný spomedzi ostatných stavieb tohto druhu na Slovensku je národnou kultúrnou pamiatkou. V rokoch 1923 až 1925 ho svojpomocne postavili robotníci z Banskej Bystrice ako svoj kultúrny stánok. Otvorenie Robotníckeho domu bolo v meste pod Urpínom a okolí sviatkom – konal sa manifestačný tábor ľudu, sprievod mestom, divadelné predstavenie a pod. V rokoch 1957 a 1958 bol rekonštruovaný a v tomto období bola hlavná sála vyzdobená nástennými intarzovanými obrazmi zobrazujúcimi banícke povstanie v rokoch 1525 a 1526 a vypuknutie SNP v roku 1944.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Banská Bystrica
Nenávratný finančný príspevok:
2 133 239,23 €

Ďalšia nevyhnutná rekonštrukcia sa uskutočnila v roku 1971. Objekt slúžil ako multikultúrny priestor na spoločenské a kultúrne aktivity v správe Parku kultúry a oddychu. Banskobystrickí seniori si pamätajú čulý kultúrny ruch v hlavnej sále, divadelné predstavenia, koncerty, tanečné zábavy či konferencie. Vzácny historický objekt bol neskôr niekoľko rokov zatvorený, avšak v rokoch 2014 a 2015 prešiel komplexnou rekonštrukciou a modernizáciou. Využíva sa na rôzne kultúrno-spoločenské a osvetové účely. Minulosť je v Robotníckom dome pevne zviazaná s prítomnosťou, a tak v sále zostal zachovaný typický robotnícky znak – kosák a kladivo, či zreštaurované obrazy z roku 1957.

Foto: Andrea Chalupová

MEŠTIANSKY DOM

Dobrá adresa pre osvetové stredisko **Banská Bystrica**

Pôvodne renesančný meštiansky dom na Dolnej ulici 35 v Banskej Bystrici bol postavený na starších základoch, o čom svedčia archeologické nálezy množstva gotických kachlíc vo dvore. Tieto nálezy dokladajú, že tu v 15. storočí stála dielňa zaoberajúca sa výrobou kachlíc. Po požiari v roku 1761 bol niekoľkokrát prestavaný. Terajší vzhľad budovy je výsledkom viacerých stavebných úprav, ktoré boli postupne realizované od roku 1610 do roku 2012. Dom č. 35 sa nazýva aj Bothárov dom podľa mena posledného majiteľa – Dr. Bothára.

V roku 1979 budovu získalo Stredoslovenské osvetové stredisko. V tomto období bola v značne zanedbanom a zlom technickom stave. V osemdesiatych rokoch prešla základnou rekonštrukciou a Stredoslovenské osvetové stredisko ju v tomto čase využívalo ako výtvarné dielne. V máji 2012 bola budova opäť zrekonštruovaná, v podkroví vznikla veľká sála s výstavnými priestormi, čo výrazne zvýšilo kvalitu poskytovaných služieb. K zadnej časti budovy bolo pristavené presklené schodisko a výťah. Pri všetkých stavebných úpravách bol rešpektovaný výtvarný a architektonický výraz budovy po poslednej barokovo-klasicistickej prestavbe v 18. a 19. storočí.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Banskobystrický samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
1 442 599,28 €

NÁŠ TIP

Dominantou hlavného banskobystrického námestia je Hodinová veža. V porovnaní s inými starobylými stavbami je relatívne mladá – na hornom konci námestia stojí „len“ necelých 450 rokov. Začali ju stavať v roku 1552 a v roku 1566 na nej umiestnili aj druhé hodiny. Počas existencie prešla rôznymi stavebnými úpravami, jej dnešný vzhľad pochádza z prestavby po požiari v roku 1761. V suteréne sa nachádzala väznica a mučiareň, odkiaľ viedla priama cesta ku klietke hanby a k pranieru. Koncom 19. storočia sa narušila statika veže a postupne sa odklonila od zvislej osi. Preto ju Banskobystričania poznajú aj ako „šikmú vežu“. Za pekného počasia možno vystúpiť na ochodzu veže, odkiaľ je nádherný výhľad do širokého okolia.

Foto: Andrea Chalupová

Stav počas rekonštrukcie

ORAVSKÝ HRAD

Pod strechou Thurzovho paláca
Oravský Podzámok

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Žilinský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
262 388 €

Jednou z najväčších turistických atrakcií severného Slovenska je Oravský hrad. Týči sa na skale nad riekou Orava ako orlie hniezdo. Hrad začali budovať na mieste starého drevené hrádku po tatárskom vpáde v roku 1241. Z pôvodne malej pevnosti postupne vznikol rozľahlý hradný areál, ktorý má dnes 154 miestností a 754 schodov! V minulosti bol župným hradom a sídlom oravského hradného panstva, ktorému patrila takmer celá Orava. Budovy a interiér hradu nesú črty románskeho slohu, gotiky, renesancie, baroka i moderných slohov. Hrad je totiž živý komplex, ktorého vývoj sa dodnes nezastavil.

Oravský hrad tvorí rad budov sledujúcich tvar hradného vrchu a brala. Súčasťou tzv. dolného hradu je aj Thurzov palác postavený na prelome 16. a 17. storočia. Je stavebnou prezentáciou najvýznamnejších členov rodu Thurzovcov – Františka a Juraja. Hradná zbrojnica spolu so Salónom Thurzovcov sa pýši vzácnymi pôvodnými renesančnými nástennými maľbami pochádzajúcimi zo začiatku 17. storočia. Atmosféru honosného sídla dotvára luxusný historický nábytok, dobová zbroj a repliky historických odevov. Rekonštrukciou podkrovia Thurzovho paláca, ktorého priestory neboli nikdy sprístupnené, sa vytvoril dôstojný trakt pre rôzne expozície a výstavy.

NÁŠ TIP

Milovníci prírody si v Oravskom hrade môžu prezrieť multimediálnu expozíciu Rašeliniská Oravy, ktorá sa nachádza v budove fary na hradnom nádvorí. Informuje o vzniku, vývoji a význame rašelinísk, najvýznamnejších lokalitách na Orave a charakteristických druhoch rastlín, živočíchov a húb. V paláci Jána z Dubovca a Obytnej veži je situovaná Prírodovedná expozícia. Vo vstupnej časti sú najstaršie exponáty Oravského múzea, napríklad dvojhlavé teľa alebo výrez štyristoročnej jedle.

Foto: Michal Pišný | Oravské múzeum

SYNAGÓGA

Nový dych po sedemdesiatich rokoch
Brezno

Breznianska synagóga je jedinečná židovská sakrálna pamiatka na Horehroní, navyše so statusom národnej kultúrnej pamiatky. Jej história sa začala písať okolo roku 1900, keď sa rozrastajúca sa židovská obec rozhodla postaviť novú modlitebňu. Už o rok položili základný kameň synagógy, ktorá sa za krátky čas stala nielen miestom na modlitby, ale i na stretnutia veriacich. Po deportácii židov synagóga neslúžila náboženskému účelu, pol storočia chátrala a využívala sa ako sklad nábytku a sýpka. V roku 1996 prešla menšou opravou, avšak úplnej rekonštrukcie sa dočkala až po sedemdesiatich rokoch od chvíle, čo po druhej svetovej vojne a úplnom zániku židovskej komunity v Brezne začala chátrať.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Brezno
Nenávratný finančný príspevok:
757 982,08 €

Jednou zo zaujímavostí synagógy je výtvarné ukončenie hlavnej kupoly a bočných vežičiek. Ide vlastne o bleskozvod, ktorý je ukončený umeleckým dielom. Zobrazuje šesťcípu hviezdu s priemerom ôsmich hrán nadväzujúcu na osemhrannú kupolu. Podobne sú zvýraznené i štyri vežičky. Výber šesťcípej hviezdy bol zámerný, keďže ide o symbol jednoznačne spätý so židovskou kultúrou a náboženstvom. Interiér synagógy dnes slúži kultúrnemu životu v Brezne. V jej priestoroch je stála expozícia o židovskej komunite v meste a organizujú sa tu rôzne podujatia, ktoré využívajú komornú atmosféru. Zrekonštruovaná pamiatka navyše umožňuje výhľad na mesto priamo z kupoly.

NÁŠ TIP

Na Námestí gen. M. R. Štefánika v Brezne stojí za pozornosť Horehronské múzeum. Vzniklo v roku 1960 ako vlastivedné múzeum, čím sa zaraďuje medzi mladšie múzea na Slovensku. Už v roku 1965 sa z neho stalo regionálne múzeum dokumentujúce národopis a históriu horného Pohronia. Pôsobnosť múzea v horehronskom regióne pretrváva dodnes, pričom v jeho zbierkových fondoch je viac ako 30 000 predmetov. Zaujímavá je aj Stará radnica stojaca vedľa kostola Nanebovzatia Panny Márie. Z balkóna tejto budovy v roku 1849 k občanom Brezna a okolia rečnil Jozef Miloslav Hurban. Počas Slovenského národného povstania bola sídlom Miestneho revolučného národného výboru.

Foto: Andrea Chalupová

ZÁMOK VÍGĽAŠ

Miesto, kde sa možno presunúť v čase

Vígľaš

Východne od Zvolena sa nad obcou Vígľaš rozkladá rovnomenný zámok. Počiatky slovanského hradiska na tomto mieste siahajú do stredoveku, keď tu vznikol kláštorný objekt spravovaný templárskym rádom. Sídlo sa neskôr dostalo do rúk kráľovského rodu Anjouovcov, kde kráľ Karol Róbert spolu so synom Ľudovítom I. Veľkým vybudovali hradné sídlo. Kráľ Žigmund Luxemburský dal hrad prestavať na poľovnícke sídlo a v roku 1408 založil Rád draka. V zámku pôsobil kráľ Matej Korvín i Vladislav II. Jagelovský a neskôr sa zámok dostal do rúk viacerých šľachtických rodín. Počas druhej svetovej vojny bol poškodený, z veľkej časti vyhorel a chátral niekoľko desiatok rokov.

Operačný program:
Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Prijímateľ:
Zámok Vígľaš, s. r. o.
Nenávratný finančný príspevok:
5 969 800,53 €

Ruiny zámku v roku 2007 od obce odkúpil súkromný investor, ktorý začal hneď od začiatku realizovať projekt obnovy zámku pod dohľadom odborníkov z pamiatkových úradov. Po rozsiahlej rekonštrukcii Vígľašský zámok v septembri 2014 slávnostne otvorili a zámok, ktorý je zapísaný v zozname národných kultúrnych pamiatok, sprístupnili verejnosti ako štvorhviezdičkový luxusný hotel, ktorý sa špecializuje na kongresové a gastronomické spoločenské podujatia. Objekt zámku je prístupný verejnosti a aj neubytovaní hostia majú voľný prístup do areálu na vstupnom nádvorí s možnosťou vstupu na hradby.

NÁŠ TIP

Necelých dvadsať kilometrov od Vígľaša sa nachádza arborétum Borová hora. Je výnimočné v celoeurópskom meradle sústreďovaním pôvodných druhov drevín. Arborétum je vedecko-pedagogickým pracoviskom Technickej univerzity vo Zvolene. Buduje sa od roku 1965 a má rozlohu takmer 50 hektárov. Je tu sústredených takmer 500 druhov drevín – 1 000 foriem, kultivarov a 1 500 geografických pôvodov v počte viac ako 14 000 exemplárov. Cenná je zbierka ruží reprezentovaná viac ako 800 odrodami v počte takmer 4 000 kríkov a zbierka 700 druhov kaktusov a sukulentov, ktorá je umiestnená v skleníku.

Foto: The Grand Vígľaš

HALIČSKÝ ZÁMOK

Spojenie histórie s modernosťou

Halič

Prvá písomná zmienka o Haličskom zámku siaha do roku 1386, keď kráľovná Mária povolila Štefanovi Lossonczymu postaviť na tomto mieste kamenný hrad. Sobášom Anny Lossonczyovej sa hrad od 16. storočia na dlhé obdobie stal majetkom jedného z najstarších šľachtických rodov v Uhorsku – Forgáchovcov, ktorí haličské panstvo vlastnili od roku 1554 až do roku 1948. V nasledujúcich rokoch hrad prešiel búrlivým obdobím, bol viackrát zničený a znovu vystavaný. Ruiny zámku začali opäť ožívať v roku 1762 podľa projektov architekta A. Meyerhoffera. Nová kapitola v dejinách zámku sa začala koncom 19. storočia, keď dal v roku 1897 František Wenckheim celý objekt zrekonštruovať na počesť svojej manželky z rodu Forgáchovcov.

Operačný program:
Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Prijímateľ:
IMET, a .s.
Nenávratný finančný príspevok:
1 960 225,78 €

Ďalšie storočia priniesli opäť zmeny nielen vo využívaní a v obnove zámockých priestorov, ale aj v úprave jeho okolia – predovšetkým priľahlého francúzskeho parku a lesoparku. V päťdesiatych rokoch 20. storočia v kedysi honosných miestnostiach zriadili sklady obilia a neskôr zámocká budova slúžila ako Ústav sociálnej starostlivosti. Od konca deväťdesiatych rokov bol zámok opustený a chátral. Po prechode do rúk súkromného vlastníka sa v roku 2009 začala niekoľkoročná rekonštrukcia. Renesančno-barokový zámok v Haliči je opäť dominantnou okolitého kraja a v podobe luxusného historického zámockého štvorhviezdičkového hotela opäť po celý rok otvára svoje brány a víta nových hostí.

Spomedzi mnohých citlivo zrekonštruovaných priestorov si pozornosť zaslúži Župná sieň nad hlavným vstupom do zámku, ktorá vyniká reštaurátorsky zhodnotenou pôvodnou neskorobarokovou freskovou výzdobou autorov viedenského dvora z druhej polovice 18. storočia. Obnovy sa dočkal aj park s areálom jazierka – po rozsiahlej rekonštrukcii otvoril rôznorodé spektrum možností rekreačného a športového vyžitia nielen pre hotelových hostí, ale aj pre verejnosť. Zaujímavosťou tiež je, že potomkovia Forgáchovcov, posledných šľachtických majiteľov zámku, sú už desiatky rokov častými a pravidelnými návštevníkmi zámku a svojím dielom prispievali k rekonštrukcii zámku do súčasnej podoby.

Stav pred rekonštrukciou

SYNAGÓGA

Návrat takmer stratenej dominanty **Lučenec**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Lučenec
Nenávratný finančný príspevok:
2 324 467,01 €

Neologickú synagógu v Lučenci postavili v secesnom štýle v rokoch 1924 a 1925 podľa projektu maďarského architekta Leopolda Baumhorna. Vyrástla na základoch jej predchodkyne z roku 1863, má výšku vyše 35 metrov a jej pôvodná kapacita bola 1 100 osôb. Na náboženské účely a stretávanie veriacich ju miestna židovská obec využívala do roku 1944. Neskôr bola vo vlastníctve miestneho národného výboru. Za tejto éry bol jej interiér zničený a určitý čas slúžila ako sklad umelých hnojív. Objekt, ktorý patrí medzi najkrajšie synagógy v strednej Európe, chátral, až sa ocitol v havarijnom stave a hrozil mu zánik. Po mnohých ťažkostiach sa lučeneckú synagógu podarilo obnoviť, čo mnohí považujú priam za zázrak.

Pri rekonštrukcii objavili sklenenú nádobu, v ktorej sa nachádzalo štrnásť mincí z čias Františka Jozefa. Bola tam aj listina, ktorá by mohla byť pamätnou zakladacou listinou uloženou pri výstavbe synagógy. Obnovená synagóga sa od slávnostného otvorenia a sprístupnenia v roku 2016 využíva ako multikultúrny stánok. V jej priestoroch zriadili stálu expozíciu židovského kultúrneho dedičstva v Lučenci. Okrem toho sa tu organizujú rôzne kultúrne a spoločenské podujatia, napríklad koncerty klasickej, ale aj modernej hudby, umelecké výstavy, besedy, tanečné podujatia, plesy, školské akadémie, kongresy, odborné školenia a semináre.

RADNICA

Pýcha mesta je opäť v plnej kráse
Lučenec

Lučenecký mestský dom postavili na rohu Kubínyiho námestia a Herzovej ulice na mieste starej radnice. Výberové konanie, ktoré bolo vypísané 28. decembra 1892, vyhrala budapeštianska stavebná firma Virgil Nagy a Viktor Kolbenheyer. Základný kameň položili 12. júla 1893. Keďže stavebné práce rýchlo napredovali, budovu dali do užívania a slávnostne odovzdali 29. septembra 1894 za prítomnosti viacerých vzácnych osobností. Mestský dom postavili v neskororenesančnom barokovom štýle. Na poschodí boli kancelárie a na prízemí väčšinou obchody. Ako hlavné sídlo mestského úradu budova neslúži od roku 1999, keď sa mestský úrad presťahoval do súčasnej budovy. Len sobášna sieň v radnici sa ešte niekoľko rokov využívala na sobáše, hoci celá okolitá stavba postupne chátrala.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Lučenec
Nenávratný finančný príspevok:
2 154 089,72 €

Po rekonštrukcii v roku 2015 je historická budova radnice skvostom, ktorý púta pozornosť. Po niekoľkých rokoch úpadku je kompletne vynovená, pričom pri obnove sa zachovali pôvodné konštrukcie i najvýznamnejšie detaily. Mesto ju využíva na reprezentačné podujatia nielen vo vlastnej budove, ale aj na otvorenom nádvorí. Okrem toho tu sídli Mestské múzeum Lučenec s historickými a kultúrnymi expozíciami viažucimi sa k mestu a okolitému regiónu. Pripravujú sa inštalácie z histórie školstva, priemyselnej výroby v Lučenci, kampanologická expozícia a stála výstava významných maliarov z regiónu. Objekt je k dispozícii aj Zboru pre občianske záležitosti pri Mestskom úrade v Lučenci, ktoré ho využíva na organizovanie slávnostných obradov. Malá sála na prízemí je vyčlenená na zasadnutia mestského zastupiteľstva a odborných komisií. V priestoroch radnice sa organizujú koncerty, besedy, vernisáže, výstavy, semináre či slávnostné vyradenia študentov.

KAŠTIEĽ

Odolal ľadovcu, zlodejom i zubu času
Hodejov

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Hodejov
Nenávratný finančný príspevok:
1 285 774,18 €

Stojkovicsov kaštieľ v Hodejove dal v 19. storočí postaviť Rudolf Kubínyi, ktorý bol počas svojej kariéry postupne hlavným notárom Gemerskej stolice, hlavným županom Hevešskej stolice i poslancom Uhorského snemu. Jeho osobným priateľom bol maďarský básnik Sándor Petőfi, ktorý sa v kaštieli v Hodejove nejaký čas zdržiaval. Jedno zo svojich diel nazval na jeho počesť Hodejovská hradná pani. Rudolf Kubínyi kaštieľ v roku 1879 predal barónovi Emilovi Stojkovicsovi, ktorého rodina na panstve sídlila až do začiatku 20. storočia. Nie je známe, kedy presne Stojkovicsovci Hodejov opustili, stalo sa to však po bankrote ich veľkostatku, keď celú úrodu zničil silný ľadovec a rodina skrachovala. Po ich odchode v kaštieli sídlil notársky úrad a maďarská škola, po druhej svetovej vojne miestny národný výbor, materská škola a klub mládeže, ale aj školská kuchyňa a detská poradňa. V zadnom trakte bol dokonca byt. Od roku 1976 väčšia časť budovy nebola využívaná a od roku 1995 bol kaštieľ zatvorený.

Kaštieľ, ktorý postavili podľa projektu maďarského architekta Miklósa Ybla, počas existencie prešiel piatimi prestavbami. V súčasnosti je približne v takej podobe, do akej ho prerobili v polovici 20. storočia. Ešte pred rekonštrukciou kaštieľ v Hodejove vykradli, hoci už v tom čase bol kultúrnou pamiatkou. Zlodeji z neho odniesli sedem kamiónov vybavenia – približne 25 kilogramov striebra, 15 kilogramov zlata, nábytok, čínsky porcelán, obrazy a ďalšie umelecké diela.

V súčasnosti je kaštieľ kompletne obnovený. Je sídlom Múzea regiónu Údolie Gortvy zameraného na aktívnu prezentáciu kultúrneho dedičstva. Najväčším prínosom obnovy je okrem záchrany vzácnej pamiatky vznik múzea so stálou expozíciou historických exponátov. Jednotlivé obce mikroregiónu sa v múzeu prezentujú unikátnymi predmetmi. Vidieť tu možno napríklad originálny betlehem vyrobený v roku 1928 z obce Čierny Potok či filatelistickú zbierku, ktorej súčasťou sú okrem iného aj prvé rakúsko-uhorské poštové známky.

Stav počas rekonštrukcie

Foto: TASR | archív

ZICHYHO KAŠTIEĽ

Kurčatá a obilie v panských komnatách

Divín

Renesančný kaštieľ, ktorý stojí pod divínskym hradným kopcom, postavili v roku 1670. Ústredným bodom je dvojkrídlová budova kaštieľa, na ktorú nadväzuje opevnenie. Nárožia spevňujú štyri nárožné bašty. Komplex opevneného kaštieľa dopĺňa torzo predsunutej bašty. Počas histórie kaštieľ, ktorý do roku 1945 vlastnili Zichyovci, podstúpil množstvo stavebných úprav. Najhoršie obdobie však prežil po vyhostení grófskej rodiny z Divína. Po druhej svetovej vojne v kaštieli sídlila lesná správa, neskôr poľnohospodárske družstvo. Dvor sa premenil na skladisko umelých hnojív a obytné priestory na liaheň kurčiat a obilné sklady.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Divín
Nenávratný finančný príspevok:
2 257 644,15 €

V rokoch 1969 a 1989 boli vypracované rôzne projekty na rekonštrukciu kaštieľa, avšak ani jeden sa nerealizoval. V rokoch 2011 až 2015 kaštieľ prešiel rozsiahlou rekonštrukciou. V súčasnosti je v ňom zriadené Múzeum histórie obce Divín, ktoré v expozíciách ponúka prehľad o dejinách obce, hradu a kaštieľa i o prírodných krásach okolia. Súčasťou komplexu sú aj klubové a účelové miestnosti pre obec. Nádvorie kaštieľa ponúka príjemný priestor na oddych a využíva sa na organizovanie rôznych kultúrnych a spoločenských podujatí.

Stav pred rekonštrukciou

Foto: OSSKP Divín

PRVÉ SLOVENSKÉ GYMNÁZIUM

Najslávnejšia stredná škola u nás **Revúca**

Pôvodný dom Prvého slovenského gymnázia je rokoková kúria (tzv. Latinákov dom) z druhej polovice 18. storočia, ktorý klasicisticky upravili začiatkom 19. storočia. V tomto dome v rokoch 1862 až 1874 vyvíjalo činnosť Slovenské evanjelické a. v. gymnázium – najvýznamnejšia slovenská vzdelávacia inštitúcia v druhej polovici 19. storočia. V strede domu bol podchod a po jeho stranách triedy. V jednej z tried bola školská jedáleň, súčasťou domu bola čierna kuchyňa, komora, sýpka a pivnica. Za domom sa nachádzala malá záhrada.

Historický prínos slávnej vzdelávacej inštitúcie pripomína stála expozícia Múzea Prvého slovenského gymnázia. Zhromažďuje, ochraňuje a sprístupňuje zbierkové predmety, ktoré rozprávajú príbeh prvej slovenskej strednej školy. Špecializuje sa na jej históriu a prínos, dokumentuje vývoj Revúcej, ktorá v druhej tretine 19. storočia patrila k centrám slovenského národného hnutia. Atraktívne expozície sú inštalované priamo v pôvodnom historickom objekte národnej kultúrnej pamiatky. Zrekonštruované výstavné priestory sa využívajú aj na krátkodobé výstavy, prednášky, besedy, workshopy či stretnutia s významnými osobnosťami.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Revúca
Nenávratný finančný príspevok:
201 625,01 €

NÁŠ TIP

V areáli múzea v roku 1993 vznikol Park slovenských národovcov. Nachádzajú sa v ňom dve busty, busta polyhistora, fyzika, pedagóga, publicistu, prekladateľa, divadelníka, ľudovýchovného pracovníka, autora učebníc, priekopníka telesnej výchovy na Slovensku Ivana Branislava Zocha a busta evanjelického kňaza, pedagóga, ľudovýchovného pracovníka, autora učebníc a dramatika Samuela Ormisa. Busta I. B. Zocha je prvou a zatiaľ jedinou na Slovensku.

Foto: Maroš Detko

VILA MARÍNA

Budova nasiaknutá krehkou lyrikou
Štrbské Pleso

Vila Marína svoje meno získala po slávnej postave z tvorby Andreja Sládkoviča. História však začala písať už v roku 1892, keď ju postavili ako nájomné letovisko Vila Tivoli. Letohrádok určený na oddych cisárskeho dvora, kde bolo pôvodne vytvorených desať ubytovacích miestností, ponúkal liečebné kúry už v tomto období. V rokoch 1930 až 1956 tu pôsobil MUDr. Ján Pullman odborník na pľúcne choroby, astmy a alergie. Jeho manželka Maša Haľamová bola známa poetka, autorka krehkej lyriky. Jej pamätník dodnes pripomína miesto jej pôsobenia a tvorbu. V rokoch 2014 a 2015 prešla táto národná kultúrna pamiatka – Liečebný dom Marína – komplexnou rekonštrukciou. V súčasnosti slúži ako apartmánový dom s celoročným využitím.

Operačný program:
Konkurencieschopnosť a hospodársky rast
Prijímateľ:
RDF International, s. r. o.
Nenávratný finančný príspevok:
617 252,02

VILA ILONA A VILA FLÓRA

Legendárne budovy opäť krášlia Tatry
Starý Smokovec

Vila Flóra je údajne najstaršou stavbou v Smokovci. Pôvodne stála v Kvetnici pri Poprade, do Starého Smokovca ju previezli v roku 1839. V roku 1889 len zázrakom unikla požiaru a od sedemdesiatych rokov 20. storočia z nej bola galéria obrazov. Na rovnaký účel sa využíva aj po rekonštrukcii. Vila Ilona bola postavená v roku 1895. Bolo to prvé sídlo horských vodcov a Horskej služby. Stavba poskytla prístrešie i Klubu slovenských turistov, za socializmu ju využívali najmä na ubytovanie. V deväťdesiatych rokoch začala chátrať a hrozilo, že sa úplne rozpadne. V novom šate sa využíva na prijatia vzácnych návštev, školenia a slávnostné zasadania. V budove a v jej okolí sa organizujú rôzne festivaly, výstavy, koncerty, súťaže a pod.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Vysoké Tatry
Nenávratný finančný príspevok:
744 693,80 € (Ilona), 350 796,93 € (Flóra)

Elektráreň v Poprade postavila v roku 1911 uhorská pobočka firmy Siemens-Schukert. Vznikla pre potreby dodávky elektriny tatranskej železnici Poprad – Starý Smokovec – Tatranská Lomnica – Štrbské Pleso. Elektráreň je zaujímavá nielen pre svoju históriu, ale aj pre architektúru. Dvojloďová kompozícia, ktorá pôvodne zastrešovala dve strojovne, veža na nároží a komín tvoria charakteristickú siluetu tejto časti Popradu. Omietnuté fasády kombinované s armatúrami z lícového muriva na nárožiach zase predstavujú hodnotnú historickú kulisu. Tradičnú architektúru začiatku 20. storočia dopĺňajú historizujúce prvky.

ELEKTRÁREŇ

Vzácny industriálny priestor a umenie
Poprad

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Prešovský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
767 816,45 €

Bývalá budova elektrárne je dnes Tatranskou galériou. Galéria ju dostala od mesta do dlhodobého prenájmu ako alternatívny priestor v roku 1992, hoci v tom čase bola budova takmer ruinou. Napriek tomu v nej Tatranská galéria priebežne organizovala výstavy a postupne objekt obnovovala.

V roku 2009, po vyriešení vlastníctva, sa galéria do budovy naplno nasťahovala. Posledná etapa renovácie sa začala v roku 2013. Elektráreň je dnes rovnako príťažlivá pre náhodných okoloidúcich, návštevníkov galérie i pre profesionálnych tvorcov v oblasti architektúry, záchrany technických pamiatok či technického inžinierstva. Zaujmú ich predovšetkým dokonalé detaily stavby, veľkorysé priestorové riešenie i celkový architektonický dojem, ktorý vyžaruje dobovú atmosféru.

DOM TRADIČNEJ KULTÚRY GEMERA

Viac ako sto rokov kultúry a osvety
Rožňava

Sídlo Gemerského osvetového strediska je zapísané v zozname pamiatkovo chránených objektov. Budovu v centre mesta postavili v roku 1907, pričom v čase vzniku sa nazývala Katolikus legényegylet és tanoncotthon (Katolícky tovarišský spolok). Podľa archívnych záznamov ju stavali dobrovoľníci z milodarov alebo učni v rámci svojej praxe. Od prvopočiatku slúžila kultúre, stretávali sa tu rôzne spolky a organizovali kultúrno-spoločenské podujatia. Po roku 1948 objekt prešiel do majetku štátu a ďalej fungoval pod rôznymi názvami – Osvetový dom, Okresné osvetové stredisko či Regionálne kultúrne centrum.

Činnosť osvetového zariadenia bola v minulosti v súlade s príslušnou ideológiou, avšak aktivity vždy boli o miestnej kultúre. Aj za socializmu sa tu konali tanečné zábavy, divadelné predstavenia, výstavy, neskôr klubové činnosti amatérskeho filmu a pod. V osemdesiatych rokoch budova prešla necitlivou rekonštrukciou, ktorá však riešila iba havarijné stavy. Komplexná obnova objektu sa realizovala až v rokoch 2014 a 2015. Rekonštrukcia sa netýkala len interiérového vybavenia, ale vrátila budovu do podoby, ktorá vychádza z pôvodného architektonického konceptu a zároveň zodpovedá súčasným potrebám.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Košický samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
945 550,78 €

NÁŠ TIP

Návšteva Domu tradičnej kultúry Gemera sa oplatí v ktoromkoľvek ročnom období. Po rekonštrukcii v budove vznikli priestory s novým využitím – multifunkčná spoločenská sála s kapacitou 80 miest na sedenie, remeselné dielne i miestnosti na klubovú či vzdelávaciu činnosť. Nové podkrovie využíva Gemerské osvetové stredisko na administratívne práce, átrium slúži na projekciu klubových filmov či tematické folklórne večery. Z pestrej ponuky si možno vybrať kedykoľvek!

Foto: Andrea Chalupová

SPIŠSKÉ MÚZEUM

Pod prísnym dohľadom pamiatkarov
Levoča

Historická budova Slovenského národného múzea – Spišského múzea na Mäsiarskej ulici v Levoči patrí k najstarším objektom v meste. Podľa historických záznamov na tomto mieste pôvodne stáli dva vežové domy. Drevená vzorka, ktorá bola pred niekoľkými rokmi odobraná na odborné vyhodnotenie, ukázala, že kamenný objekt tu stál už v roku 1317. V základoch našli aj chrámový gotický strop datovaný do druhej polovice 14. storočia. Dnešná podoba budovy je neskorogoticko-renesančná. Od začiatku 18. storočia slúžila ako mestské stajne, koncom 19. storočia však už pre ňu radnica nemala využitie a uvažovalo sa, čo s ňou. Vo vzácnom dome dnes sídli Spišské múzeum, pričom ide o prvú budovu, ktorú múzeum v roku 1937 získalo do osobného vlastníctva.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Ministerstvo kultúry SR
Nenávratný finančný príspevok:
1 207 991,96 €

Začiatkom 20. storočia sa dokonca uvažovalo o zbúraní starého múzea. Parcela pozemku sa plánovala použiť na výstavbu moderných budov. V medzivojnovom období sídlil v levočských kasárňach vojenský pluk, ktorý bolo potrebné udržať v meste, podmienkou však bolo vybudovať nájomné byty pre dôstojníkov. Samospráva sa rozhodla práve budovu na Mäsiarskej ulici, ktorá bola pomerne rozsiahla, sčasti zbúrať a na voľnej ploche postavila dôstojnícky dom, ktorý stojí dodnes. Jej prednú časť, ktorá je historicky najcennejšia, v tridsiatych rokoch zrenovovali a následne ju mesto darovalo múzeu.

V tomto využití fungovala do sedemdesiatych rokov – bola tu expozícia starých zbierok. Následne múzeum objekt uzavrelo a používalo ho už len ako depozitár. Priestory nevyhovovali zbierkam a ani ako pracovisko pre ľudí. V rokoch 2007 až 2013 sa však podarilo budovu komplexne zrekonštruovať. Časť obnovených priestorov sa naďalej využíva ako depozitár tak, aby mohli byť niektoré zbierky sprístupnené pre špecifické skupiny ľudí. Prízemie je prístupné verejnosti vo forme knižnice. Zároveň tam vznikol reštaurátorský ateliér a v podkroví archívne priestory a pracovne pre zamestnancov. Záchrana tejto národnej kultúrnej pamiatky je o to cennejšia, že stojí v historickom jadre mesta, ktoré je zapísané v zozname svetového dedičstva UNESCO ako súčasť lokality Levoča, Spišský hrad a pamiatky jeho okolia.

Foto: Andrea Chalupová

KAŠTIEĽ

Dôstojný priestor na galériu osobností **Smižany**

Kaštieľ v Smižanoch má ako reprezentant architektúry malého vidieckeho šľachtického sídla pre obec a jej históriu veľký význam. Veď z architektonických pamiatok sa v bývalom „mestečku“ veľa pôvodného nezachovalo, a tak je po farskom kostole práve kaštieľ s parkom najvýznamnejším pamiatkovým objektom v tejto lokalite.

Od začiatku 18. storočia sa v písomných prameňoch v Smižanoch spomína erárna budova – soľný úrad či skôr sklad. Kedy presne ho postavili, nie je známe, avšak uvádza sa, že po požiari v roku 1719 v tejto budove na istý čas prichýlili miestneho farára s kaplánom, kým sa im opravila fara. V kompetencii soľného skladu bol dovoz soli z poľskej Wieliczky a zo Solivaru. Na prelome 18. a 19. storočia soľný úrad v Smižanoch už nezodpovedal potrebám moderného úradu, erár sa rozhodol preniesť soľný úrad do Spišskej Novej Vsi. V Smižanoch na mieste soľného skladu Csákyovci postavili jágerňu, ktorú dal v roku 1840 Anton Vincent Csáky rozšíriť o štyri izby a vytvoril z nej príjemný kaštieľ. Jeho podoba sa zachovala do dnešných čias.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Smižany
Nenávratný finančný príspevok:
550 617,29 €

Po druhej svetovej vojne bola v kaštieli základná škola, od roku 1961 poľnohospodárske učilište. Kaštieľ rok slúžil internátnej škole a od septembra 1966 tu fungovala materská škola. V roku 2002 budova prešla do vlastníctva obce. Po presťahovaní materskej školy v roku 2005 sa začala na stavbe prejavovať zanedbávaná údržba a jej stav bol havarijný. Vo viacerých etapách sa však kaštieľ podarilo zreštaurovať. Od roku 2011 je objekt v správe Obecného kultúrneho centra. Obnovený kaštieľ poskytuje reprezentačné a spoločenské priestory na rôzne podujatia – koncerty, výstavy, stretnutia miestnych organizácií, spolkov a klubov. Jeho súčasťou je multifunkčné informačné obecné centrum. Historický ráz umocňujú portréty a životopisy významných osobností Smižian, ktoré zviditeľnili obec v rámci regiónu i Slovenska.

Foto: Andrea Chalupová

PROVINČNÝ DOM

Kartuše s dodnes platným odkazom
Spišská Nová Ves

Provinčný dom patrí medzi najvýznamnejšej svetské pamiatky v Spišskej Novej Vsi. Slávnostne ho otvorili v roku 1777, pričom už v januári sa tu konalo valné zhromaždenie Provincie XVI spišských miest. Jej správnym sídlom bol do roku 1876 – v rokovacej miestnosti pravidelne zasadali zástupcovia všetkých šestnástich miest. Spišská Nová Ves tvorila v tom čase významné administratívne centrum Spiša, pod jej správu podliehala takmer štvrtina jeho územia. Na priečelí domu sa zachovalo šesť nádherných kartuší symbolizujúcich zásady, ktorými by sa mali riadiť verejní činitelia počas výkonu svojich funkcií.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Košický samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
1 727 135,43 €

Dnes je Provinčný dom sídlom Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi. Pri príležitosti slávnostného otvorenia po komplexnej rekonštrukcii v roku 2016 v múzeu sprístupnili výstavu Provinčný dom – história, architektúra, múzeum. Výsledkom revitalizácie sú stavebno-technické úpravy, obnova doteraz nevyužívaných častí suterénu a podkrovia či vytvorenie nových podmienok na expozície histórie a prírody Spiša. Modernizáciou budovy vrátane interiérového vybavenia múzeum získalo polyfunkčný revitalizovaný objekt, ktorý návštevníkom poskytuje kvalitné služby na vysokej úrovni.

NÁŠ TIP

Najcennejšou umelecko-historickou pamiatkou v Spišskej Novej Vsi je gotický rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie. Mohutná trojloďová bazilika je pozoruhodná vďaka južnému gotickému portálu a plastikám Majstra Pavla z Levoče. Neogotická veža postavená v roku 1893 je s výškou 87 metrov najvyššou kostolnou vežou na Slovensku. Ďalšou raritou bolo telefonické spojenie medzi vežou a požiarnou strážnicou. Takýmto osobitným telefonickým spojením z konca 19. storočia sa môže pochváliť máloktoré mesto na Slovensku.

Foto: Andrea Chalupová

LETOHRÁDOK DARDANELY

Ubytovanie pre urodzenú návštevu **Markušovce**

Na vznik letohrádku Dardanely sa viaže historka, podľa ktorej podnetom na jeho postavenie bola očakávaná návšteva Jozefa II., syna Márie Terézie. Jozef II. na Spiš napokon neprišiel, avšak z plánovanej stavby sa nakoniec podarilo realizovať aspoň ústredný poschodový pavilón. Po roku 1778 tak bola v Markušovciach podľa viacerých odborníkov vybudovaná jedna z najlepších koncertných siení na Slovensku. Strop koncertnej sály pokrývajú vzácne freskové maľby s výjavmi z gréckej mytológie.

V súčasnosti je komplexne obnovený nielen letohrádok, ale aj susedný objekt – domček, ktorý sa využíva na ubytovanie účinkujúcich na rozličných kultúrnych podujatiach a koncertoch organizovaných v Markušovciach.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Košický samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
811 094,09 €

V budove sídli Múzeum Spiša s Expozíciou klávesových hudobných nástrojov zameranou na domácich výrobcov, ktorá je jediná svojho druhu na Slovensku. Dolné priestory slúžia ako výstavné pre malé organy – pozitívy, získané z okolitých katolíckych a evanjelických kostolov. Najpôvodnejší z nich pochádza z roku 1767. Poschodie je venované strunovým klávesovým nástrojom prevažne z 19. storočia, keď bola ich výroba najrozšírenejšia. Je zaujímavé, že okrem veľkých centier na Slovensku bola ich výroba sústredená práve v malých spišských mestečkách.

NÁŠ TIP

Neďaleko od letohrádku Dardanely stojí kaštieľ, pričom obe stavby spája rozsiahly francúzsky park s tromi terasami. Celý areál kedysi patril jednému z najznámejších spišských šľachtických rodov – Mariássyovcom. Svoje prvé sídlo si v 13. storočí vybudovali na návrší vedľa kostola sv. Michala. V polovici 17. storočia si postavili nový renesančný kaštieľ so štyrmi nárožnými baštami. Dnes sa v ňom nachádza expozícia historického nábytku.

Foto: Múzeum Spiša | Andrea Chalupová

KAŠTIEĽ

Mariaška prezentuje okolitý región **Spišský Hrušov**

Kaštieľ Máriássyovcov v Spišskom Hrušove bol pôvodne stavaný ako renesančný z roku 1596, v polovici 18. storočia bol barokovo upravený. Začiatkom 19. storočia ho na priečelí upravili ako klasicistický. Je to dvojpodlažná budova s obdĺžnikovým pôdorysom a trojtraktovou blokovou dispozíciou. Na priečelí je stredný rizalit, ktorý je členený na prízemí pilastrami a na poschodí pilierovou lodžiou. Ústredný vestibul je zaklenutý valenou klenbou s lunetami. V jednej miestnosti sa nachádza renesančný vyrezávaný strop, na kartuši mešternice s letopočtom 1596 a iniciálkami. Kaštieľ, ktorý bol sídlom obecného úradu, pokrývala ťažká šindľová manzardová strecha.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Spišský Hrušov
Nenávratný finančný príspevok:
1 196 804,24 €

V rokoch 1995 a 1996 boli na kaštieli urobené vnútorné i vonkajšie opravy. V pôvodnom stave ostali vestibul, pracovňa starostu a kancelária matriky.

Kaštieľ v nedávnom období prešiel komplexnou rekonštrukciou. Po jej ukončení sa otvoril verejnosti ako Múzeum regionálnej kultúry Mariaška, ktorého súčasťou je expozícia regionálnej histórie, historického poľnohospodárstva a regionálneho folklóru. V obci tak vzniklo konkurencieschopné zariadenie poskytujúce kvalitné kultúrno-poznávacie služby, ktorých užívateľmi budú miestni občania i návštevníci regiónu.

NÁŠ TIP

V Spišskom Hrušove, ktorý patrí medzi najstaršie lokality na Spiši, sa nachádzajú tri národné kultúrne pamiatky. Okrem kaštieľa je to rímskokatolícky kostol sv. Kataríny Alexandrijskej z konca 13. storočia. Nepísaným symbolom obce je však ďalšia národná kultúrna pamiatka – zrúcanina kostolnej veže zaniknutej osady Miloj, ktorá sa nachádza v blízkosti obce. Okolo Miloja je plánované prepojenie turistických trás a cyklistických trás so Spišským hradom a s Levočou smerom na Matejovce nad Hornádom a Poráč.

Foto: obec Spišský Hrušov

MEŠTIANSKY DOM

Knihy i remeslá pod novou strechou
Spišské Podhradie

Meštiansky dom na Starom jarku 44 je súčasťou centra Spišského Podhradia, ktoré zapísali do zoznamu pamiatok svetového dedičstva UNESCO. Komplexnej obnove z roku 2015 predchádzala čiastočná rekonštrukcia, počas ktorej na objekte vymenili strechu a vynovili fasádu. Možno povedať, že ostatná rekonštrukcia domu zachránila národnú kultúrnu pamiatku.

Po obnove do vynoveného podkrovia preniesli mestskú knižnicu s čitárňou, čím sa rozšírili ich priestory oproti pôvodným, takže knižnica môže ponúkať nové činnosti a služby. Navyše sa získali reprezentatívne priestory pre rôzne konferencie, workshopy alebo stretnutia seniorov a mládeže. V meštianskom dome č. 44 pribudli výstavné priestory pre stále expozície so zameraním na regionálne tradičné remeslá a činnosti, pričom úžitková plocha výstavnej expozície predstavuje takmer 1 000 metrov štvorcových. Súčasťou obnovy meštianskeho domu a jeho premeny na regionálny dom tradičných remesiel bolo aj kompletné zariadenie priestorov.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Spišské Podhradie
Nenávratný finančný príspevok:
1 299 823,56 €

Foto: Andrea Chalupová | archív

DOM SPRÁVCU

Pomaly ožívajú aj domy v podhradí **Stará Ľubovňa**

Po rekonštrukcii prvého z objektov v barokovom podhradí Ľubovnianskeho hradu, kde sídli riaditeľstvo Ľubovnianskeho múzea, sa obnovy dočkal aj dom správcu. Po rekonštrukcii slúži ako regionálne turistické informačné centrum a ako pracovisko pre konzervátorov a reštaurátorov Ľubovnianskeho múzea. Nové priestory vznikli aj v podkroví pod strechou – práve tu sú kancelárske priestory pre konzervátora, pracovníka kultúrno-výchovnej práce, etnografa, archeológa, hlavného lektora hradu a kancelária pre externého pracovníka. Barokové podhradie sa postupne stáva ďalším atraktívnym bodom pre návštevníkov Ľubovnianskeho hradu. Ich počet každý rok prekonáva doterajšie rekordy.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Prešovský samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
687 653,68 €

Vo vynovených priestoroch Domu správcu je vďaka obnove multifunkčný priestor – miestnosť pre turistov na prenajímanie filmových dokumentov o múzeu, hrade, skanzene a regióne, zároveň však slúži ako prednášková a kongresová miestnosť. V ostatnej časti vzniklo konzervátorské pracovisko pre konzervovanie a reštaurovanie textílií, kože a papiera. Ľubovnianske múzeum totiž spravuje bohatý zbierkový fond ľudového odevu, textílií, kožuchov, obuvi, historických textílií, kníh a archiválií, ktoré si vyžadujú komplexnú ochranu. Súčasťou prízemia je aj osobitná miestnosť na vhodné uskladnenie divadelných kostýmov z hradných muzikálov.

NÁŠ TIP

V zachovanej časti Ľubovnianskeho hradu, ktorého vznik sa datuje do druhej polovice 13. storočia, resp. na začiatok 14. storočia, sídli múzeum, ktorého súčasťou je historická expozícia, expozícia dobového nábytku a chladných zbraní a expozícia oboznamujúca so životom a s rodokmeňom posledných majiteľov hradu – rodu Zamoyských. Správcom hradu je Ľubovnianske múzeum v Starej Ľubovni. V areáli hradu rastie mohutná lipa malolistá s obvodom kmeňa 4,5 metra, výškou 25 metrov a odhadovaným vekom 350 až 400 rokov. Samostatnú muzeálnu expozíciu predstavuje skanzen v podhradí. Tvorí ho súbor ľudových stavieb, ktorý pripomína malebnú podhradskú osadu.

Foto: Zuzana Kasenčáková | Pavol Sás | Ľubovnianske múzeum

KAŠTIEĽ

Skryté poklady na hornej Toryse
Šarišské Dravce

Šarišské Dravce sa môžu pochváliť vzácnym komplexom bývalého šľachtického rodového sídla. Podľa zachovaných architektonických prvkov pochádzajú jeho najstaršie časti zo 17. storočia. Na fasáde je poškodený nápis s datovaním, ale zachovanými číslicami CXXXIII, čo nasvedčuje skôr o roku 1633. Kaštieľ vznikol pravdepodobne ako podpivničená jednopodlažná budova s hospodárskymi budovami. Časom sa na jeho vzhľade podpísali rôzne prestavby a dostavby, značný vplyv však malo najmä období, keď sa využíval ako základná škola či areál poľnohospodárskeho družstva.

Dlho chátrajúci objekt s významnými pamiatkovými hodnotami v rokoch 2011 až 2013 obnovili. Význam tejto národnej kultúrnej pamiatky spočíva v takmer kompletnom zachovaní súčasti jej areálu a v architektonických prvkoch zachovaných z každého obdobia. Niekoľko nálezov priniesla aj zatiaľ posledná obnova. V dvoch miestnostiach objavili pozostatky po štukovej výzdobe klenieb z konca 18. storočia. Vzácnym nálezom je aj pôvodné technické riešenie odvodnenia stavby v suteréne. Pivničné miestnosti sú pretkané systémom kanálikov a zberných kamenných šácht a podzemná voda odteká v spáde cez obvodové murivá mimo objektu. Areál predstavuje ojedinelý komplex historických budov s množstvom zaujímavostí v interiéri. Právom je turistickým lákadlom regiónu hornej Torysy.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Šarišské Dravce
Nenávratný finančný príspevok:
1 375 483,36 €

Foto: Andrea Chalupová

KAŠTIEĽ

Okrídlený anjel s rybou na priečelí
Jarovnice

Pôvodne neskororenesančný kaštieľ dali v Jarovniciach postaviť Szinyeiovci, ktorí boli patrónmi farského kostola i kostolov v okolitých dedinách. V sedemdesiatych rokoch 18. storočia ho barokovo prestavali, pričom v tom čase bol obklopený nádhernými parkami so stovkami domácich a cudzokrajných stromov. Podľa prameňov, ktoré sa zachovali v kronikách Szinyeiovcov, základy kaštieľa položil Bank bán, ktorý mal na tomto mieste poľovnícky dom. Prízemná časť s mohutnými klenbami a meter hrubými múrmi je veľmi stará. Z pôvodnej stavby sa zachoval len blokový obdĺžnikový pôdorys. Poschodovú nadstavbu kaštieľa dali pravdepodobne postaviť Szinyeiho predkovia.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Jarovnice
Nenávratný finančný príspevok:
1 431 967,07 €

Jednoduchosť stavby zvýrazňuje dvojitá manzardová strecha. V budove kaštieľa hostí vítalo okolo šestnásť miestností najrôznejších rozmerov s množstvom chodieb a schodov. V minulosti boli vzácnosťou nádherné keramické pece rozmanitých tvarov, veľkostí, ale aj výzdoby. Ich zaujímavosťou bolo, že nemali vykurovacie otvory z izieb, ale zo skrytých chodieb, akoby tunelov medzi miestnosťami. Na poschodí v prostrednej časti bola zaujímavá najpriestrannejšia oválna sála s dĺžkou asi 15 metrov a mohutnou klenbou. V minulosti udivovala jej pôvodná výzdoba fresiek z roku 1789, ktoré zobrazovali mytologické výjavy. V severovýchodnej časti kaštieľa zaujme poschodová prístavba s točitými schodmi a kopulovitou vežou. Na priečelí kaštieľa v minulosti pútal pozornosť rodový erb Szinyeiovcov vytesaný do žuly: okrídlený anjel s rybou v náručí. V súčasnosti sa nachádza na jarovnickom cintoríne uprostred železnej ohrady rodinnej hrobky Szinyeiovcov. Kaštieľ v rokoch 2011 až 2013 prešiel komplexnou rekonštrukciou a využíva sa pre potreby knižnice vybavenej modernými technológiami.

Foto: obec Jarovnice

Stav pred rekonštrukciou

MEŠTIANSKY DOM

Stará radnica opäť slúži „na parádu“ **Medzev**

V centrálnej časti Medzeva sa nachádza historická budova Starej radnice (označovaná aj ako obecný, resp. meštiansky dom), ktorá je národnou kultúrnou pamiatkou. Stojí v jadre stredovekej časti mesta v blízkosti kostola Narodenia Panny Márie zo začiatku 15. storočia a je súčasťou pamiatkovej zóny, ktorú tvorí hlavné Mariánske námestie a priľahlé ulice. Je to nárožná jednoposchodová budova s nadstavaným falošným druhým poschodím. Pôdorys má tvar písmena L. V priestoroch na prízemí a v suteréne sa zachovali pôvodné barokové klenby, na poschodí druhotné korýtkové klenby. Budova pôvodne slúžila ako radnica a sídlil v nej miestny úrad, pričom na podlaží nad ním sa nachádzala priestranná sála s javiskom.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Medzev
Nenávratný finančný príspevok:
1 007 477,95 €

Pamiatka sa dlhé roky veľmi málo využívala, a tak sa časom ocitla v zanedbanom technickom stave. Prípadné stavebné zásahy sledovali len odstránenie havarijných stavov.

Po komplexnej rekonštrukcii vzácnej historickej pamiatky mesto Medzev disponuje prezentačnými a reprezentačnými priestormi, ktoré majú dostatočný potenciál na prípravu a realizáciu kultúrno-spoločenských a osvetových aktivít organizovaných mestským kultúrnym strediskom. Vnútorné priestory budovy sa využívajú na vzdelávacie a prezentačné účely s možnosťou konania rôznych druhov konferencií, seminárov, sympózií, výstav a koncertov. Priestory sú k dispozícii nielen pre Medzev, ale aj pre susedné obce Vyšný Medzev, Jasov, Štós a Poproč. V rámci rekonštrukcie podkrovia objektu vznikli nové kancelárske a správcovské priestory so širokospektrálnymi možnosťami využitia.

NÁŠ TIP

V Medzeve sa nachádza atraktívny funkčný hámor, nazývaný aj Tischlerov hámor. Budova hámra je kombinovaná stavba z kameňa a dreva a pochádzajúca z druhej polovice 19. storočia. Nakoľko sa nachádza v centre mestečka, volali ho aj mestský hámor. Prívod vody na koleso je dokladom jeho archaického charakteru. Od roku 1967 je vlastníctvom Technického múzea Košice. Hámor a jeho technické vybavenie je národnou kultúrnou pamiatkou. V meste sa oplatí navštíviť aj Múzeum kinematografie rodiny Schusterovej a hvezdáreň. Na mesto nadväzuje rekreačná oblasť Šugovská dolina, kde sa okrem ďalších hámrov nachádza aj Ranč Šugov s možnosťou ubytovania alebo jazdy na koňoch.

Foto: mesto Medzev

Stav pred rekonštrukciou

KAŠTIEĽ

Z ruín centrum kreativity a umenia **Krásna nad Hornádom**

Barokovo-klasicistický kaštieľ sa nachádza v strede košickej mestskej časti Krásna vedľa kostola sv. Cyrila a Metoda na rovnomennom námestí. Pôvodne ho tvorila prízemná dvojkrídlová budova, ktorá bola doplnená novším tretím krídlom. Stavba má bohatú históriu – prvú stavebnú etapu po vykonanom archeologickom výskume je potrebné posunúť do obdobia renesancie. Jeho výstavba súvisela so správou cirkevných majetkov benediktínskeho opátstva.

V 20. storočí bol behom dejín poznačený objekt využívaný ako cirkevná, po druhej svetovej vojne ako štátna základná škola, pričom došlo k mnohým nevhodným zásahom. Koncom osemdesiatych rokov sa pristúpilo k obnove, ktorá sa však začala odbúraním západného a severného krídla i pristavaného traktu k renesančnej hmote. Rok 1989 práce zastavil, čím sa objekt nadlho nechal bez reálnej perspektívy na záchranu. Vďaka rekonštrukcii v rokoch 2012 a 2013 bol kaštieľ kompletne zrekonštruovaný, čím vznikol výnimočný priestor na rôzne podujatia a výstavy umeleckých diel, historických artefaktov a ručných prác. V najvzácnejších častiach sa nachádza stála expozícia dokumentujúca bohatú a jedinečnú históriu regiónu s verejnou knižnicou.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Zachráňme Kaštieľ v Krásnej, n. o.
Nenávratný finančný príspevok:
1 177 659,60 €

NÁŠ TIP

Na území Krásnej sa okrem vykopávok benediktínskeho kláštora z roku 1143 nachádza rokoková kúria z roku 1773 s klasicistickou arkádou z 19. storočia. Je kultúrnou pamiatkou, toho času využívanou ako rodinný dom. Rímskokatolícky kostol sv. Cyrila a Metoda je moderná budova z roku 1935, inšpirovaná románskym slohom. Jeho projektantom je architekt Milan Michal Harminc. V areáli kostola je pamätná doska Lacka, rodáka z Krásnej, dlhoročného profesora na Gregoriánskej univerzite v Ríme.

Foto: Kaštieľ Krásna

DÓM SV. ALŽBETY

Perla východoslovenskej metropoly **Košice**

Košický dóm zasvätený sv. Alžbete uhorskej sa vďaka monumentálnej i umeleckej hodnote stal dominantou nielen hlavného námestia, ale i celého mesta. Je vystavaný v slohu vrcholnej gotiky a jeho význam zvyšuje skutočnosť, že z architektonickej stránky je najvýchodnejšou stavebnou pamiatkou svojho druhu v európskom meradle a v slovenskom meradle mu patrí prvenstvo. Komplex Dómu sv. Alžbety, Kaplnky sv. Michala a Urbanovej veže je národnou kultúrnou pamiatkou.

Začiatok výstavby Dómu sv. Alžbety spadá do záveru 13. storočia. Odvtedy prešiel rôznymi prestavbami, avšak jeho gotický sloh sa v celku nezmenil. V kostole sa nachádzajú pamiatky z rôznych období. Jedinečná je vnútorná dispozícia chrámu, kde hlavnú loď a štyri bočné lode v polovici ich dĺžky kríži jedna priečna loď s rovnakou výškou a šírkou ako hlavná loď, s ktorou vytvára grécky kríž. Tým v strede katedrály vzniká objemný centrálny priestor a v exteriéri tri rovnocenné štíty s bohato dekorovanými portálmi, ktoré patria k vrcholom stredovekého kamenárskeho umenia v strednej Európe.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Perly Gotickej cesty, n. o.
Nenávratný finančný príspevok:
2 986 941,30 €

NÁŠ TIP

V roku 1906 do krypty nachádzajúcej sa v severnej časti lode Dómu sv. Alžbety preniesli pozostatky Františka II. Rákócziho a jeho druhov. Krypta si zachovala pôvodný stredoveký štýl rannej gotiky a pre turistov je sprístupnená. Návštevníci si však okrem histórie môžu pri návšteve vychutnať rôzne kultúrne zážitky – po rozsiahlej rekonštrukcii sa v košickom dóme organizujú festivaly sakrálnej hudby, komorné koncerty a ďalšie podujatia podporujúce rozvoj mestského a kultúrno-poznávacieho turizmu.

Foto: Andrea Chalupová

HISTORICKÁ ÚČELOVÁ BUDOVA VÝCHODOSLOVENSKÉHO MÚZEA

Storočná dáma na Námestí maratónu mieru

Košice

Východoslovenské múzeum so sídlom v Košiciach je jedným z najvýznamnejších a najstarších múzeí na Slovensku. Bolo založené ako Hornouhorské múzeum v roku 1872 na podnet košického rodáka a člena Uhorskej akadémie vied Imricha Henszlmanna, ktorý po svojej smrti v roku 1888 daroval múzeu vyše 3 000 zberateľských kúskov. Od roku 1901 využíva dnešnú hlavnú budovu múzea na Námestí maratónu mieru postavenú v reprezentatívnom neorenesančnom štýle.

V niekoľkých etapách sa vyše storočná budova postupne mení na inštitúciu dokumentujúcu históriu, avšak zodpovedajúcu modernej súčasnosti. Vďaka tomu môžu návštevníci spoznať iné dimenzie predstavovania múzejných expozícií a zbierok. Nový interiér získala aj expozícia Košického zlatého podkladu – trezorová miestnosť. Interaktívna komorná expozícia v tme s osvietením exponátov je jedným z vrcholných zážitkov celej prehliadky.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Košický samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
2 516 260,35 €

Foto: Andrea Chalupová

CARAFFOVA VÄZNICA

Namiesto väzňov mladí umelci

Prešov

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Prešov
Nenávratný finančný príspevok:
357 742,75 €

Neskorogotická budova nazývaná Caraffova väznica pochádza z roku 1509 a slúžila ako skladisko sudov pravdepodobne do konca 17. storočia. Pomenovanie dostala podľa Prešovských krvavých jatiek v roku 1687, keď na základe nespravodlivého súdu cisárskeho generála Antónia Caraffu z Neapola bolo pri evanjelickom kolégiu popravených 24 uhorských zemanov a mešťanov. Jedna z mučiarní, ktoré zriadili na výsluch obvinených, sa nachádzala aj v podzemných priestoroch mestskej radnice, ktorá vtedy tvorila s budovou jeden architektonický celok. Obete Caraffovho súdu v nej však nikdy väznené neboli. Svoje meno dostala asi až neskôr, azda podľa charakteristického tvaru.

Od začiatku 20. storočia sa budova začala využívať na archivovanie mestských písomností. V päťdesiatych rokoch sa tu uskutočnila celková úprava, aby mohla slúžiť archívnemu uloženiu písomností mesta a pre Mestský archív v Prešove. Po ostatnej obnove v Caraffovej väznici od roku 2012 sídli nová mestská galéria, ktorá patrí pod správu Parku kultúry a oddychu. Vytvára priestor najmä mladým profesionálom a predstavuje nové trendy v rôznych druhoch vizuálneho umenia – od malieb a grafík cez fotografie, plagáty a audiovizuálne inštalácie až po svetelný dizajn a architektonické návrhy.

NÁŠ TIP

Jednou z mnohých pamiatok v Prešove je Bosákova banka. Výstavnú secesnú budovu postavili v rokoch 1923 a 1924 ako finančný ústav. Budova má na nárožiach kryté kupoly a na prednej fasáde skulptúrnu výzdobu s názvom Pokoj a láska, Hojnosť, Sporivosť a Veda. V zadnom trakte je skulptúrna alegória štyroch ročných období a pod ňou reliéf parolode, parnej lokomotívy a lietadla. Pomenovanie dostala po Michalovi Bosákovi, slovenskom vysťahovalcovi z Okrúhleho pri Prešove, ktorý sa v Spojených štátoch vypracoval na jedného z popredných bankárov. Jeho podpis je aj na americkej desaťdolárovej bankovke.

Foto: Andrea Chalupová

SKLAD SOLI SOLIVARU

Technický unikát získal nový rozmer **Prešov**

Stav pred rekonštrukciou

Neskorobarokový Sklad soli, ktorý je súčasťou národnej kultúrnej pamiatky Solivar v Prešove zo 17. storočia, patrí medzi najvýznamnejšie technické pamiatky na Slovensku. Po stáročia slúžil na uskladnenie, manipuláciu či distribúciu soli a bol architektonicky najimpozantnejšou dominantnou celého areálu Solivaru. Po prvom požiari v roku 1819 bol zrekonštruovaný, avšak po devastačnom požiari v roku 1986 sa zachovalo len obvodové murivo a veža. Takmer tridsať rokov sa nachádzal v havarijnom stave, chátral a vplyvom času a poveternostných podmienok hrozila jeho úplná likvidácia.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Ministerstvo kultúry SR
Nenávratný finančný príspevok:
2 389 345,05 €

Vďaka rozsiahlej rekonštrukcii sa Solivar v Prešove môže znovu používať v celom rozsahu a návštevníci môžu spoznávať aj túto zaujímavú etapu histórie techniky na východnom Slovensku. Solivar je pobočkou Slovenského technického múzea Košice s expozíciou Dejiny ťažby a výroby soli v Solivare. V rokoch 2014 a 2015 prešiel Sklad soli rozsiahlou rekonštrukciou, ktorej výsledkom je nový multifunkčný spoločensko-umelecký priestor určený na výstavné, prezentačné, kongresové či edukačné aktivity.

Foto: Vladimír Salzer

KAŠTIEĽ

Osudy stavby, kde nocoval Beethoven
Fintice

Najvýznamnejšou kultúrno-historickou pamiatkou Fintíc je pôvodne renesančný kaštieľ z prvej polovice 17. storočia situovaný v centre obce. Hlavnú obytnú časť obklopujú vstupné a hospodárske krídla, ktoré majú čiastočne pevnostný charakter. Zaujímavosťou je prepojenie kaštieľa s povedľa stojacim kostolom prostredníctvom budovy premosťujúcej miestny potok.

Okolo kaštieľskeho komplexu sa rozkladá upravený park. Niekdajší šľachtickí majitelia fintického kaštieľa boli hudobní nadšenci a veľkí propagátori hudobného umenia. Vo svojej rezidencii vybudovali významnú tzv. Fintickú zbierku hudobnín, ktorá je dnes uložená v archíve Matice slovenskej. V kaštieli pôsobili viacerí učitelia hudby z Viedne a navštívil ho i sám Ludwig van Beethoven.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Fintice
Nenávratný finančný príspevok:
865 123,61 €

Kaštieľ je dnes viacúčelovým areálom občianskej vybavenosti – je sídlom obecného úradu, dvoch materských škôl a iných inštitúcií. V posledných rokoch prešla zásadnou rekonštrukciou bývalá sýpka, ktorá bola pristavaná k hlavnému objektu kaštieľa a tvorí jeho severné krídlo. Obnovou sa premenila na spoločenskú budovu s univerzálnou sálou využívanou na kultúrno-osvetové aktivity.

V historickej budove bývalej sýpky sídli Galéria a múzeum ľudového umenia v obci Fintice. Vznikla v roku 2014 a jej činnosť je výsledkom projektového programu posilnenia kultúrneho potenciálu regiónu. Orientuje sa na budovanie a prezentovanie zbierkového fondu s regionálnym zameraním. Návštevníkom približuje dejiny Fintíc v troch expozíciách venovaných Jozefovi Kolarčíkovi-Fintickému, národopisnému zberateľovi, šľachtickým rodom vo Finticiach, archeológii a životu miestnych obyvateľov. Okrem stálej expozície usporadúva rôzne príležitostné výstavy.

Foto: Galéria a múzeum ľudového umenia v obci Fintice

MALÝ KAŠTIEĽ

Kus histórie v malom šarišskom meste **Hanušovce nad Topľou**

Na rozlíšenie dvoch kaštieľov v Hanušovciach nad Topľou sa používajú mená niekdajších majiteľov. Väčší kaštieľ z prelomu 17. a 18. storočia sa označuje ako dežöfiovský podľa rodu Dežöfiovcov (Dessewffyovci). Je monumentálnou stavbou na miernej vyvýšenine nad mestečkom a spolu s blízkym kostolom je výraznou krajinnou dominantou. V súčasnosti slúži ako múzeum s vlastivedným zameraním. Menší kaštieľ sa označuje ako šóšovský. V roku 1564 ho dal postaviť Ján Šós zo zemepanského rodu, ktorý do mesta prišiel v polovici 14. storočia. Malý kaštieľ bol pôvodne renesančný, čo mu zostalo s menšími úpravami dodnes.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Hanušovce nad Topľou
Nenávratný finančný príspevok:
839 722,13 €

Šóšovský kaštieľ alebo aj Malý kaštieľ, ktorý patrí k najstarším pamiatkam v meste, sa po rokoch chátrania dočkal obnovy. Rekonštrukciou objektu vznikol nový priestor na kultúrno-spoločenské aktivity, činnosť galérie i malej koncertnej sály v jednotlivých miestnostiach s kapacitou do 60 osôb. Pravidelná činnosť napĺňa priestory kaštieľa najmä presťahovaním knižnice, ktorá sa stala plne funkčnou v roku 2016. Dôstojné priestory získala aj základná umelecká škola. V podkroví je ďalšia miestnosť na rôzne oddychové aktivity.

NÁŠ TIP

V Hanušovciach nad Topľou sa nachádza jediné živé archeologické múzeum v prírode na Slovensku. Objekty z kamennej, bronzovej a zo železnej doby a zo slovanského obdobia sú replikou archeologických nálezov z východného Slovenska. Najstarším objektom je kožený stan – replika obydlia asi spred 30 000 rokov. Najmladším je zrub Slovanov z 9. až 10. storočia. Prehliadka Archeoparku umožňuje imaginárne prejsť v čase vyše tridsať tisícročí. V parku si možno požičať dobové odevy a vyskúšať rôzne činnosti – prácu s kamennou sekerou, drevenou motykou, mletie obilia a mnohé iné.

Foto: TASR

KAŠTIEĽ

S balkónom na kamenných stĺpoch
Marhaň

V Marhani pôvodne stáli dva kaštiele, pričom novší z roku 1900 nikdy nebol obývaný. Údajne dvojposchodový kaštieľ mal vlastnú kanalizáciu a 111 okien. Stavbu však nedokončili, iba v pivničných priestoroch nejaký čas žili chudobné robotnícke rodiny. Po druhej svetovej vojne kaštieľ miestni obyvatelia rozobrali na stavbu vlastných domov. Starší kaštieľ pochádza z prvej polovice 19. storočia. Bloková klasicistická stavba s retardovanými rokokovými prvkami je dvojpodlažná. Na hlavnej fasáde má predstavaný balkón, ktorý nesú štyri kamenné stĺpy.

Hoci je starší kaštieľ zapísaný v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR, jeho technický stav si nevyhnutne vyžadoval rekonštrukciu. V 20. storočí sa využíval na viaceré účely – na druhom poschodí bolo obecné kino a na prvom pochodí piváreň. Určitý čas ho využívalo aj poľnohospodárske družstvo ako sklad. Po komplexnej obnove je dnes v kaštieli umiestnená obecná galéria a kultúrne stredisko. Krásny kaštieľ v Marhani bol kedysi sídlom Dessewffyovcov. Okrem neho sa na nich v obci zachovala ešte jedna pamiatka – v lese nad dedinou sa nachádza veľká hrobka, v ktorej je pochovaný generál Aristid Dessewffy. V roku 1848 bol honvédskym generálom, avšak vojenský súd ho odsúdil a o rok ho popravili v Arade. Jeho telesné pozostatky boli prevezené do tunajšej hrobky.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
obec Marhaň
Nenávratný finančný príspevok:
847 151,68 €

Foto: Stanislav Horvat

KAŠTIEĽ A JAZDIAREŇ

Aj v regiónoch sú cenné poklady **Trebišov**

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
Košický samosprávny kraj
Nenávratný finančný príspevok:
3 657 841,25 €

Neskorobarokový, neskôr klasicisticky upravený kaštieľ dal postaviť v roku 1786 gróf Imrich Csáky. Dvojpodlažná stavba má na priečelí dve postranné barokové veže, ktoré boli pristavené na konci 19. storočia. Zadná časť kaštieľa, ktorú tvoria dve bočné krídla so štítovými fasádami, má charakter čestného dvora. V interiéroch boli pôvodne mozaikové parkety, intarzovaný dobový nábytok, cenné umelecké diela, tkané závesy, cenné koberce, porcelán a iné luxusné výrobky. Nechýbali ani umelecky kované mreže, plot okolo kaštieľa, balustráda, fontány a iné architektonické v exteriéroch.

V rokoch 1949 až 1978 slúžil kaštieľ s areálom nemocnici s poliklinikou v Trebišove.

Pôvodný interiér bol značne narušený a prispôsobený potrebám zdravotníctva. V súčasnosti je kaštieľ sídlom Vlastivedného múzea, ktoré má expozície v ňom a v priľahlých pamiatkovo chránených objektoch. Súčasťou areálu kaštieľa sú prízemné pôvodne barokové budovy so štítovými fasádami. Patrí medzi ne jazdiareň, maštaľ (koniareň), čeľadinec, hospodárska budova, kuchyňa, ktoré si až na maštaľ (koniareň) zachovali barokové slohové prvky.

Rozsiahla rekonštrukcia v múzeu a kultúrnom centre južného Zemplína v Trebišove výrazne zvýšila kultúrno-spoločenský potenciál ich využitia. Historický kaštieľ, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou, a jazdiareň v jeho areáli sa podarilo obnoviť, pričom cieľom bolo zachovať kultúrne dedičstvo, zlepšiť kvalitu poskytovaných služieb a rozšíriť možnosti kultúrno-poznávacieho turizmu. V lepších podmienkach s vynovenými expozíciami a náplňou majú turisti aj domáci návštevníci veľkú motiváciu navštevovať špičkové regionálne kultúrne zariadenia.

NÁŠ TIP

Koncom 18. storočia sa súčasne s výstavbou trebišovského kaštieľa začal z okolitého lužného lesa vytvárať historický park. Postupne vznikol anglický prírodno-krajinársky park, ktorého vývoj vyvrcholil v rokoch 1890 až 1905. V niektorých častiach parku boli postavené altánky, fontány, akváriá, koncertné terasy či antické plastiky. Dnes má kultivovaný charakter muzeálna časť parku, zvyšok má charakter lesoparku. Jeho súčasťou je areál zdravia Bučov les, ktorý s obľubou využívajú turisti i cyklisti.

Foto: Jozef Danko | archív

KAŠTIEĽ

Krásne veľkopanské sídlo opäť žije **Snina**

Sninský kaštieľ začali stavať v roku 1781 na mieste pôvodne drevenej kúrie, dokončený bol v roku 1800. Dvojpodlažná budova s obdĺžnikovým pôdorysom a rizalitmi na fasáde bola krásnym veľkopanským sídlom s mnohými miestnosťami – spálňami, jedálňou, hosťovskými izbami, grófskymi salónmi, sálou, kuchyňou, komorou. Na nádvorie mohol priestrannou chodbou prejsť aj konský záprah. Zaujímavé bolo podzemie kaštieľa – nachádzali sa v ňom obrovské pivnice, veľká pec na pečenie chleba a kúpeľňa. Súčasťou areálu boli záhrady vo francúzskom štýle a rozsiahly anglický park, z ktorého časť sa zachovala dodnes.

Operačný program:
Regionálny operačný program
Prijímateľ:
mesto Snina
Nenávratný finančný príspevok:
1 316 268,67 €

Povojnové roky znamenali pre kaštieľ koniec rozvojovej éry. Budova slúžila ako domov mládeže, neskôr ako stredné odborné učilište poľnohospodárske. Od roku 2010 je kaštieľ vo vlastníctve mesta Snina, ktoré v roku 2012 začalo s jeho komplexnou obnovou. V priestoroch zrekonštruovaného kaštieľa je od polovice roku 2013 zriadená muzeálna expozícia (stála expozícia Ozveny Sniny), galéria a knižnica.

NÁŠ TIP

Len tri kilometre od Sniny sa nachádza prírodné bio kúpalisko Sninské rybníky. Je druhým rekreačným strediskom na Slovensku využívajúcim technológiu samočistenia vody pomocou rastlín a rias. Areál tvorí kúpalisko s troma hĺbkovými pásmami oddelenými mólami, trávnaté plochy na oddych a vlastný bazén slúžiaci na filtráciu a čistenie vody. Ďalej sú tu ihriská na športové aktivity, detské ihriská, stravovacie a ubytovacie služby. Kúpalisko je obklopené Vihorlatskými vrchmi s cyklistickými trasami a turistickými chodníkmi na Sninský kameň (1 005 m n. m.).

Foto: mesto Snina

V textoch k jednotlivým pamiatkam boli ako zdroje použité tieto webové stránky:

www.ddstupava.eu.sk, www.zrebcinkopcany.eu, www.moraviamagna.cz, www.zamok.holic.sk, www.skalica.sk, absida.sk, www.vitajtevtrnave.sk, www.muzeum.sk, www.bucany.sk, www.sered.sk, www.cachtickyhrad.eu, www.hrad-beckov.sk, www.risnovce.sk, www.novesady.sk, www.muzeummojmirovce.sk, www.pevnost.komarno.eu, www.novovital.sk, www.muzeumtn.sk, www.aktuality.sk, www.mrbk-sk.webnode.sk, www.partizanske.sk, www.bojnice.eu, www.pmza.sk, www.rosenfeldovpalac.sk, www.chateaugbelany.com, www.hradstrecno.sk, www.snm.sk, www.virtualna-banska-stiavnica.sk, www.bystricoviny.sk, www.sosbb.sk, www.oravskemuzeum.sk, www.horehronie.sk, www.grandviglas.com, www.zamockyhotelgalicianueva.sk, www.lucenec.sk, www.pamiatkynaslovensku.sk, www.osskp-divin.sk, www.muzeum.sk, www.vilamarina.sk, www.cas.sk, www.ciernediery.sk, www.gos.sk, www.teraz.sk/regiony, www.okcsmizany.sk, www.vucke.sk, www.spisskyhrusov.sk, www.presov.korzar.sme.sk, www.podtatranskenoviny.sk, www.jarovnice.sk, www.medzev.sk, www.kosicekrasna.sk, www.keturist.sk, www.vsmuzeum.sk, www.pis.sk, www.muzeum.sk, www.fintice.sk, www.hanusovce.sk, www.obecmarhan.sk, www.trebišov.sk, www.snina.sk

Eurofondy pomáhajú našej histórii
Spoznajte kultúrne pamiatky zachránené aj vďaka finančnej podpore Európskej únie
(Historické pamiatky podporené z fondov EÚ)

Autor: Úrad vlády Slovenskej republiky, Námestie slobody 1, 813 70 Bratislava
Vydavateľ: Úrad vlády Slovenskej republiky, Námestie slobody 1, 813 70 Bratislava
Tlač a neoznačené fotografie zabezpečila: Stredná odborná škola polygrafická, Račianska 190, 835 26 Bratislava
Náklad: 3 000 ks

Bratislava 2018
Prvé vydanie
Nepredajná publikácia
www.eufondy.sk
www.partnerskadohoda.gov.sk

ISBN 978-80-972653-5-9

Úrad vlády SR
Námestie slobody 1
813 70 Bratislava
www.eufondy.sk

9 788097 265359

NAŠE DEDIČSTVO: KDE
SA MINULOSŤ STRETÁVA
S BUDÚCNOSŤOU

2018 EURÓPSKY ROK KULTÚRNEHO DEDIČSTVA
#EuropeForCulture